

Karl Erik Brofoss, Randi Søyen og Sverker Sörlin

**Evaluering av de nordiske samarbeidsnemdene for
humaniora og samfunnsforskning**

NIFU skriftserie nr. 24/2003

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

På oppdrag av de nordiske samarbeidsnemdene for humaniora og samfunnsforskning (NOS-H og NOS-S) ved Rådsledningsmøte har Norsk insitutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) og Institut för studier av utbildning och forskning (SISTER) gjennomført en evaluering av NOS-H/S reformen som ble vedtatt i 1999. NIFU har hatt hovedansvaret for evalueringen. SISTERs bidrag er kapittel 4 ”God avkastning på marginellt risktagande?” Vi har valgt å ta inn analysen i sin helhet og i svensk språkdrakt da det er et selvstendig bidrag. Dette innebærer imidlertid en viss overlapp med enkelte andre kapitler, men som bidrar til en utdypning av forhold som også er belyst andre steder. Karl Erik Brofoss og Sverker Sörilin er i fellesskap ansvarlig for den oppsummerende drøftingen, konklusjonene og anbefalingene.

Oslo, september 2003

Petter Aasen
Direktør

Randi Søgner
Seksjonsleder

Innhold

1	Bakgrunn og formål	7
1.1	Mandat	7
1.2	Tilnærming	10
2	En presentasjon av nemdenes struktur og virksomhet	14
2.1	NOS-struktur	14
2.2	NOS som fordeler av forskningsmidler.....	18
2.3	NOS som forskningsstrategiske aktører	26
3	Forskernes vurdering	28
3.1	Datagrunnlaget og særtrekk ved respondentene.....	28
3.2	Erfaringer med utlysnings-, søknadsbehandlings- og rapporteringsrutiner	29
3.3	NOS-midlenes betydning for forskningen	32
3.4	NOS-prosjektets betydning for forskerne.....	33
3.5	NOS-prosjektets betydning for nordisk forskning	33
3.6	Resultater av forskningen – publisering.....	35
3.7	Oppfatninger av NOS	36
3.8	Oppsummering	38
4	God avkastning på marginellt risktagande?	40
4.1	Inledning.....	40
4.2	Utvärderingens genomförande	41
4.3	Utgangspunkter	41
4.4	Resultat från NOS-H	42
4.5	Om anslagsmottagarna	43
4.6	Samarbetets syfte och karaktär.....	43
4.7	Anslag för samarbete.....	44
4.8	Nordisk nytta	45
4.9	Resultat från NOS-S	48
4.10	Om anslagsmottagarna	48
4.11	Samarbetets syfte och karaktär.....	49
4.12	Vilka problem kan iakttas i samarbetet?	50
4.13	Forskarnas intryck av NOS-S.....	51
4.14	Nordisk nytta	51
5	Dröfting	53
5.1	Innledning.....	53
5.2	NOS - et hovedinntrykk	53
5.3	NOS som søknadsbehandlende organ	55
5.4	NOS som forskningsstrategisk organ.....	57
5.5	Alternative perspektiver på NOS som søknadsbehandlende organ.....	58

6	Konklusjoner og anbefalinger	60
6.1	Konklusjoner.....	60
6.2	Anbefalinger.....	63
Vedlegg 1	Spørreskjema til prosjektlederne	67
Vedlegg 2	Kjennetegn ved prosjektlederne	72
Vedlegg 3	Vedlegg til kapittel 4	73

1 Bakgrunn og formål

De nordiske samarbeidsnemndene for humaniora og samfunnsforskning (NOS-H og NOS-S) er samarbeidsorgan for forskingsrådene i de nordiske land som har ansvar for humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. I 1999 vedtok en å revidere virksomheten i NOS-nemndene gjennom nye vedtekter (heretter: "99-reformen"). Samtidig vedtok en at den nye organisasjonsmodellen skulle evalueres etter to års virksomhet. Dette dokumentet er vår evalueringsrapport.

Evalueringen er et samarbeid mellom Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) og Institut för studier av utbildning och forskning (SISTER).

Formål med evalueringen

I følge anbudsutlysningen er *hovedformålet* å undersøke hvorvidt målene med 99-reformen har fått de intenderte effekter med hensyn til 1) organisasjonens funksjonsmåte (dagsorden, arbeidsformer, prosedyrer, etc) og 2) til ulike aspekter ved forskningen en har tildelt midler til. En er spesielt interessert i hvordan NOS-nemndene har lyktes i å fremme det overordnede målet om *nordisk nytte*. Formålet er videre - på bakgrunn av datainnsamling og analyse – å *anbefale tiltak* for hvordan nemndene i større grad kan opptre i tråd med målene for virksomheten.

1.1 Mandat

Rammen for evalueringen er gitt i anbudsutlysningen gjengitt nedenfor, avsnitt 1.1.1, og i Direktiv för uppdrag datert 2002-04-30 gjengitt i avsnitt 1.1.2.

1.1.1 Presentation av evalueringsoppdraget

Oppdragets omfang

Evaluering av NOS organisation skall omfatta de båda NOS-nämndernas arbetsorganisation och arbetsformer med utgångspunkt från starka motiv, som vid slutet av 1990-talet fanns i anslutning till det nordiska forskningssamarbetet inom humaniora och samhällsforskning, för att administrativt förenkla hanteringen av ansökningar om projekt- och planeringsbidrag. Ett annat motiv att stärka samarbetet mellan de nordiska forskningsråden på ledningsnivå.

Syftet med evalueringen är att erhålla en bred och ändamålsenlig analys av den forskningsfinansiering som NOS-H och NOS-S sedan många år har kommit att stå för. Det är önskvärt att få ett bättre kunskapsunderlag för att kunna dra slutsatser samt bedöma och kunna besluta om hur man bäst kan vidareutveckla formerna för finansieringen av forskningsstödet till ökat samarbete mellan forskare i de nordiska länderna.

Aktörernas samspel i detta sammanhang består av de nordiska Rådsledningarnas i interaktion med varandra och med de båda nämnderna, NOS-H och NOS-S, samt deras gemensamma sekretariat, vilka finns bakom de processer och procedurer, som tillsammans kommit att forma det nordiska forskningssamarbetet, såväl i själva arbetet som dess faktiska resultat.

Bakom dessa aktörer finns i sin tur och i olika roller de olika forskningsrådets administrativa representanter och deras vetenskapliga medlemmar. De förra har till uppgift att administrera respektive forskningsråds deltagande och specificerade åtaganden i nämndernas arbete. De skall också bistå de vetenskapliga medlemmarna vid arbetet i nämnden, liksom sekretariatet, och utgör därmed nyckelpersoner för att administrera dialog och dynamik i organisationen. De besitter inte bara ett omfattande nationellt kontaktnät, utan har också överblick över forskningspolitiska frågor, tendenser och strömningar samt har kunskap om nationella intressen i det nordiska och europeiska forskningssamarbetet.

De vetenskapliga medlemmarna i nämnderna har i sin tur skilda positioner i ländernas universitets- och forskningssystem och då inte sällan en framsjuten roll i de olika forskningsråden samt med närvaro även i internationella organ. De ger också expertisens tyngd och legitimitet genemot forskningsvärlden, då det gäller nationellt grundade bedömningar och prioriteringar i vetenskapliga frågor och i samband med nämndernas beslut om finansiella åtaganden på gemensam nordisk grund, antingen i fråga om forskningsinitiativ eller stöd till enskilda samnordiska forskningsprojekt.

Det är framför allt förhållandet och sampelet mellan dessa aktörer, i jämförelse med de vid reformen motiverande förväntningarna på den nya verksamheten (se bilaga), som inleddes år 2000 och som utgör aktörperspektivet vid evalueringen. För att möjliggöra en något bredare analys skall evalueringen inriktas på effekterna av den forskningsfinansiering som NOS svarat för under tidsperioden 1995-2001. Särskilt uppmärksamhet skall läggas vid en bedömning av forskningsstödet betydelse när det gäller att främja och stimulera nordisk forskningssamarbete.

Uppdragets inriktning

Evalueringssuppletet skall omfatta reformens effekter på det nordiska forskningssamarbetet i förhållande till motiven bakom reformen dels vad gäller organisationens funktionssätt, dels med avseende på nämndernas arbetsformer för att uppnå de uppställda målen för NOS-verksamheten (se bilaga). Inte minst gäller detta hur man har lyckats ta tillvara den nordiska dimensionen i forskningspolitisk hänseende, när det gäller att främja det nordiska samarbetet.

Evalueringen skall också omfatta reformens konsekvenser för förutsättningarna för ett mer tvärdisciplinärt samarbetet mellan de båda nämnderna. Uppmärksamhet skall därvid också fästas vid huruvida reformen kommit att innebära effektivisering och förbilligande av verksamheten i termer av nämndernas arbetssätt för att nå de uppsatta målen.

Frågor att reflektera över vid beskrivning av evalueringens uppläggning och genomförande. Den tillsatta arbetsgruppen för evaluering av NOS-nämndernas verksamhet möttes den 22 februari 2002 i Stockholm och enades om att låta fokusera uppdraget på ett antal frågor och med uppmaning att man reflekterar över dessa vid själva offertarbetet med redovisning av evalueringens praktiska uppläggning. Frågorna lyder som följer:

- Vad har de nordiska forskningsråden fått ut av forskningssamarbetet?
- Har de av NOS-H och NOS-S finansierade projekten satt igång nya tendenser i samarbetet mellan forskare i Norden?
- Har den nordiska komponenten utnyttjats som en tillgång (nordisk nytta) för att uppnå konkreta forskningsresultat i de projekt som stötts med medel från NOS?
- Har NOS-nämndernas forskningsfinansiering bidragit till bättre förutsättningar för att utveckla och stärka nätverk av framstående forskare och miljöer?
- Förutsätter en sådan nyorientering att satsningar på forskning i stället tar form av andra stödåtgärder, som exempelvis en satsning på nordiska forskarnätverk eller på t.ex. eller på nordisk forskarrekytering i form av forskarskolor (i samarbete med NorFA), där nämnderna också söker utveckla en roll som forskningspolitisk betydelsefull aktör i Norden?
- Vad kännetecknar värdet av den forskning som stötts av NOS?
- Vilket slags forskning och vad slags forskare har finansierats med medel från nämnderna?
- I vilket utsträckning handlar det om traditionell disciplinorienterad forskning å den ena sidan i relation till inter- och transdisciplinär forskning å den andra?
- Inom vilken/vilka discipliner är man mer benägen än andra att utnyttja NOS-nämnderna som finansieringskälla?
- Hur fördelar sig de huvudsökande åldersmässigt och efter kön samt i vilken omfattning går stödet till att främja förutsättningarna för yngre forskare som befinner sig i ett tidig skede av karriären?

1.1.2 Uppdraget

Syftet med evalueringen är att erhålla en bred och ändamålsenlig analys av den forskningsfinansiering som de nordiska samarbetsnämnderna för humaniora och samhällsforskning, NOS-H och NOS-S, sedan många år har kommit att stå för. Det är önskvärt att få ett brett kunskapsunderlag för att kunna bedöma, dra slutsatser och kunna besluta om de framtida formerna för samarbetet mellan forskare i de nordiska länderna.

Det är framför allt organisation och procedur, med arbetsformer och arbetssätt, liksom förhållandet och samspelet mellan de nordiska forskningsråden för att främja och utveckla det nordiska forskningssamarbetet, som skall evalueras. Detta skall jämföras med de motiv och förväntningar som också fanns med i bilden vid tiden för de nordiska samarbetsnämndernas reformerade verksamhet och som inleddes år 2000. Uppmärksamhet skall därvid dessutom fästas vid huruvida reformen kommit att innebära effektivisering och

förrbilligande av verksamheten i termer av nämndernas arbetssätt för att nå de uppsatta målen.

För att även möjliggöra en något bredare analys skall evalueringen inriktas på effekterna av den forskningsfinansiering som NOS svarat för under tidsperioden 1995-2001. Särskild uppmärksamhet skall läggas vid en bedömning av forskningsstödet betydelse när det gäller att främja och stimulera nordisk forskningsamarbete.

Evalueringen skall också omfatta reformens konsekvenser för förutsättningarna för ett mer tvärdisciplinärt samarbete mellan de båda nämnderna.

1.2 Tilnærming

1.2.1 Hovedspørsmål i evalueringen

Denne evalueringen faller primært i kategorien ”*mål-effektevaluering*” der hovedfokus er effekten av reformen på NOS-nemndenes ulike funksjoner (med utgangspunkt i målene for reformen). Med nemndenes funksjoner tenkes det her dels på funksjonen som fordelere av forskningsmidler, dels på funksjonen som forskningsstrategiske organer. I tillegg kreves langt på vei en *organisasjonsevaluering* med vekt på egenskaper ved beslutningsfattere og beslutningsprosesser (jf punkt 4), som kan bidra til å forklare et eventuelt misforhold mellom mål og effekter. Evalueringen tar utgangspunkt i følgende hovedmål for nemndene:

- Mål I: *Fremme og stimulere samarbeid mellom nordiske forskere*
- Mål II: *Fremme informasjonsutveksling mellom de nordiske forskningsrådene*
- Mål III: *Fremme forskningsstrategisk samarbeid mellom de nordiske forskningsrådene*

Med utgangspunkt i målene og den skisserte evalueringstankegangen innledningsvis under dette punktet, blir *hovedspørsmålene* for evalueringen følgende:

- Hvilke tiltak er iverksatt i forhold til *delmålene* skissert i hovedmålenes kulepunkter ?
- Hvilke effekter kan spores av de iverksatte tiltak?
- I hvilken grad har man nådd *hovedmålene* for NOS-H og NOS-S virksomhet?
- I hvilken grad har trekk omorganiseringen av NOS-H og NOS-S, altså trekk ved organisering og styring av reformarbeidet, bidratt til de effekter man eventuelt kan spore?

1.2.2 Teoretisk/analytisk utgangspunkt

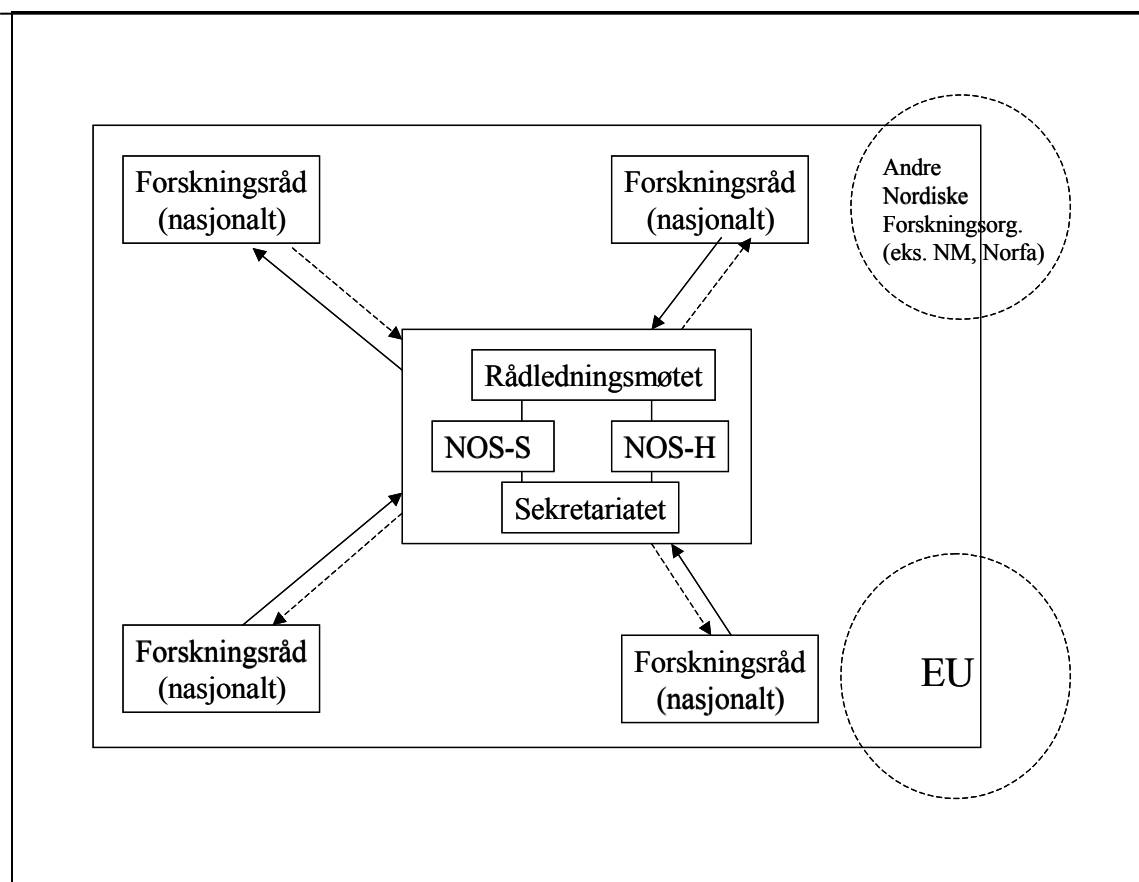
Hovedspørsmålene i evalueringen rører ved sentrale aspekter ved organisasjon og organisering som ”mål”, ”prosess”, ”aktør” og ”effekt”. Studien vil dermed overordnet hvile på nyere organisasjonsteoretisk tankegods, primært det som i statsvitenskapen benevnes et ”ny-institusjonelt perspektiv” og som vi nedenfor konkretiserer i to teoretiske/analytiske utgangspunkt. Disse skal gi innsikt dels i hvordan vi betrakter nemndene og forholdet til det omgivende miljø (fig. 1) og dels hvordan ”99-reformen” – utgangspunktet for denne evalueringen – kan studeres i lys av samspillet mellom nemnd og omgivelser (fig. 2). Hovedformålet med disse tilnærmingene er imidlertid å generere konkrete *delstudier* som evalueringen av NOS-S/NOS-H vil kunne bestå av:

a) Strukturelt utgangspunkt: Nemndene som åpne systemer

NOS-S og NOS-H opptrer og fungerer som organisasjoner i et handlingsmiljø av andre organisasjoner, i første rekke forskningsrådene i de nordiske land. Gjennom deltakelse er de nasjonale forskningsrådene sterkt involvert i - og i praksis konstituerer - nemndenes organisasjon. Nemndene vil også indirekte forholde seg til andre nordiske organer som befatter seg med forskning, f.eks. NORFA, og også i noen grad det europeiske nivået, EUs forskning. Vi betrakter altså nemndene som åpne systemer som i høy grad influeres av forhold utenfor dem selv (jf fig.1). I forhold til de etablerte organisasjonene i omgivelsene (de nasjonale forskningsrådene), vil nemndene karakteriseres av lav institusjonaliseringsgrad og slik være lite robuste mot føringer utenfra og lite motstandsdyktige innad. I slike organisasjoner blir det viktig *hvem* som deltar, og i studiet av slike organisasjoner blir det viktig å studere *deltakernes* orientering og handlemåte. Det sier seg selv at å fremme et relativt diffust mål som *nordisk nytte* gjennom et såpass løst koblet system (nemndene) i veletablerte omgivelser (de nasjonale forskningsråd) byr på store utfordringer. Fokus på organisasjon, aktører og omgivelser blir dermed essensielt for å kartlegge muligheter og hindringer for å realisere overordnete mål (som i dette tilfellet ”nordisk nytte”) i systemer som vi har skissert over.

Dette strukturelle utgangspunktet krever imidlertid et supplerende dynamisk perspektiv med vekt på mål, beslutningsprosesser og effekter.

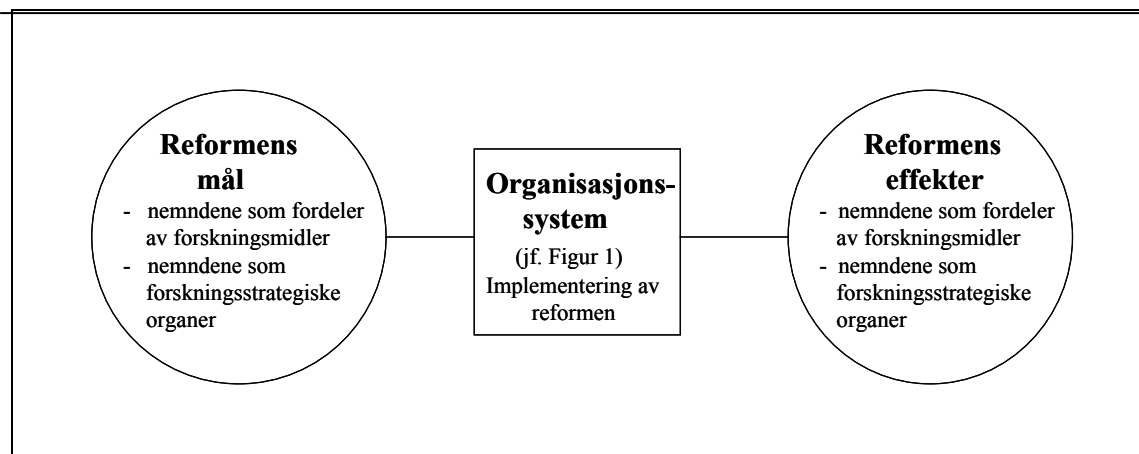
Figur 1: Aktørene

b) Dynamisk utgangspunkt: Reformprosessens implikasjoner for system, forskning og forskere.

Med basis i en prosessuell tilnærming forholder vi oss konkret til reformprosessen i nemndene med vekt på hvordan denne prosessen nedfelte seg i det organisatoriske bildet vist i fig 1 og utfallet av denne prosessen - på forskning, forskere, samhandlingen mellom forskere og på prosedyrer og arbeidsformer (jf. fig.2).

Figur 2: Reformprosessen.

I et system med rasjonelle aktører antar en at reformer og andre type beslutninger nærmest automatisk medfører vedtatte endringer. Forandring blir oppfattet som en sammenhengende kjede fra intensjoner gjennom beslutninger til endret atferd og bedre resultater. Klare mål, design, effektivitet og optimalisering kjennetegner denne tilnærmingen - og som ligger til grunn for 90-tallets omstillings- og moderniseringstenkning og for evalueringen av moderniseringstiltakene. Empirisk samfunnsforskning har imidlertid vist en relativ løs kobling mellom reform og forandring. Dels har en vist til at iverksatte reformer ikke nødvendigvis genererer endring, dels at endringene inntreffer, men på en uintendert måte. Gitt visse forutsetninger vil en imidlertid kunne finne stor grad av samsvar mellom reform og resultater. Å evaluere graden av et slikt mulig samsvar mht 99-reformen i NOS-S og NOS-H, krever innsikt i og analyse av:

- Motivene og målene for den aktuelle reformen,
- Fortolkningen og implementeringen av reformen (*organisasjonsevaluering*)
- Forholdet mellom målene for reformen og effektene av den (grad av måloppfyllelse) på nemndenes to hovedfunksjoner (*mål-effektevaluering*):
 - som fordelere av forskningsmidler
 - som forskningsstrategiske organer.

1.2.3 Datagrunnlaget

Evalueringen bygger på en gjennomgang av nemndenes årsrapporter og møteprotokoller for perioden 1995 til 2002. Videre er det foretatt en systematisk gjennomgang av nemndenes arkiver for samme tidsperiode med henblikk på å få frem relevante saks- og bakgrunnsdokumenter. For perioden 1995 til 1999 er vi noe i tvil om arkivenes fullstendighet. Da denne perioden ikke står sentralt i evalueringen, har vi ikke kontaktet Rigsarkivet i København hvor et fullstendig sett av dokumenter skal forefinnes. For perioden 1999 til 2002 har nemndenes arkiv vært fulldekkende.

Det er gjennomført en rekke intervjuer, dels direkte og dels over telefon med representanter for nemndenes forskermedlemmer og med nemndenes forskningsadministrative deltakere. Følgende personer er intervjuet:

Erik Albæk, Torsten Augrell, Torunn Haavardsholm, Sigurður Konradsson, Jan Larsson, Aila Lauha, Bente Lie, Jens Lund, Elizabeth Lundberg, Ansa Lønstrup, Kit Nilheim, Ingebjørg Strøno, Terttu Utriainen.

NIFU har gjennomført en spørreskjemaundersøkelse blant prosjektledere for avsluttede prosjekter i perioden 1995 til 2001 (jf. vedlegg 1). Skjemaet ble sendt til samtlige prosjektledere vi var i stand til å oppspore - i alt 110 personer.

2 En presentasjon av nemdenes struktur og virksomhet

I dette kapitlet vil vi gi en kortfattet presentasjon av nemdenes struktur og virksomhet. Fremstillingen er i hovedsak en faktapresentasjon knyttet til virksomhetens oppbygging og virksomhet som fordelere av forskningsmidler og som forskningspolitisk aktør.

2.1 NOS-struktur

Presentasjonen av NOS-struktur består i at vi har tatt inn i teksten nemdenes statutter slik de er vedtatt av Rådsledningsmøtet den 15. oktober 1999. Vi har holdt utenfor de deler av statuttene som omhandler Rådsledningsmøte og NOP-H/S siden disse ikke omfattes av denne evalueringen.

2.1.1 Formål

Mål I: *Fremme og stimulere samarbeid mellom nordiske forskere gjennom å:*

- Gi bidrag til forberedelse av samnordiske forskningsprosjekt
- Gi bidrag til samnordiske forskningsprosjekt
- Ta initiativ til forskerkonferanser på aktuelle felles forskningsområder
- Initiere forsknings samarbeid på strategisk viktige forskningsområder
- Samordne rådenes opptreden i forhold til nordiske organer (f eks NorFa, Nordisk Ministerråds forskningsprogrammer)

Mål II: *Fremme informasjonsutveksling mellom de nordiske forskningsrådene gjennom å øke informasjonsutvekslingen vedrørende*

- Rådenes virksomhet (bl a pågående forskningsprogrammer)
- Erfaringer
- Felles nordiske og internasjonale spørsmål

Mål III: *Fremme forskningsstrategisk samarbeid mellom de nordiske forskningsrådene via*

- Diskusjon og samarbeid vedrørende aktuelle forskningsstrategiske spørsmål og strategisk planlegging
- Samordning av de nordiske forskningsrådenes holdninger til nordiske organer og til andre europeiske og internasjonale organer (Nordisk Ministerråd, ESF, EU m fl)
- Samarbeid vedrørende nordisk og internasjonalt samarbeid

2.1.2 Organisasjon

Nemdene

I og med at NOS-H og NOS-S er bygget over samme lest nøyer vi oss med å gjengi statuttene for NOS-H for å beskrive nemdenes oppbygging og virkemåte. Vi har her klippet inn den svenske teksten in extensio.

**Statuter för
NORDISKA SAMARBETSNÄMNDEN FÖR HUMANISTISK FORSKNING
(NOS-H)**

Statuterna har fastställts av de i nämnden företrädde forskningsråden genom Rådsledningsmötet den 15 oktober 1999.

1 Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning är samarbetsorgan för de forskningsråd i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige som har ansvar för humanistisk forskning.

2 Följande forskningsråd är företrädde i samarbetsnämnden:

Statens humanistiske forskningsråd (SHF), Danmark

Finlands akademi/Forskningsrådet för kultur och samhälle, Finland

Rannsóknarráð Íslands, Island

Norges forskningsråd/Området for kultur og samfunn, Norge

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Sverige

3 Samarbetsnämnden skall främja och stimulera samarbete mellan nordiska forskare, i första hand genom att ge stöd till samnordiska forskningsprojekt.

Nämnden skall också utföra och följa upp de uppdrag som Rådsledningsmötet ger åt den.

4 Samarbetsnämnden skall ge bidrag till samnordiska forskningsprojekt. Den kan också ge bidrag till planering av samnordiska forskningsprojekt.

Samarbetsnämnden kan i samband med gemensamma möten med Nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning (NOS-S) ta initiativ gentemot Rådsledningsmötet, genom att t ex:

- föreslå forskningssamarbete eller andra aktiviteter på strategiskt viktiga forskningsområden
- föreslå seminarier, forskarkonferenser etc inom aktuella forskningsområden av gemensamt intresse
- föreslå samarbetsaktiviteter gentemot andra nordiska organ.

5 Samarbetsnämnden har en årlig ansökningsfrist den 1 februari. Ansökningsfristen gäller både ansökningar om projektbidrag och eventuella ansökningar om bidrag för projektförberedelse.

Nämnden möts varje år på våren för att behandla ansökningar om projektbidrag och eventuella ansökningar om bidrag till förberedelse av projekt.

Nämnden håller i anslutning till sitt möte ett gemensamt möte med NOS-S för att diskutera och behandla frågor av vetenskaplig och forskningsstrategisk karaktär med

relevans for nämndernas ansvar for projektstöd, og främjande på annet sätt av nordiskt forskningssamarbete.

Nämnderna kan vid sitt gemensamma m te også besluta att lägga fram förslag till R dsledningsm tet om aktiviteter som främjar diskussion og samarbeite om aktuelle vetenskaplige og forskningsstrategiske frågor for att främja det nordiska forskningssamarbetet. Nämnderna skall også ta opp frågor som R dsledningsm tet (forskningsråden) overl mner till nämnderna.

Om ordföranden og vice ordföranden eller minst tre ledamöter begär det, skall nämnden kallas till ekstraordin rt m te. Motsvarande gäller for eventuellt ekstraordin rt gemensamt m te for NOS-H og NOS-S.

6 Samarbetsnämnden består av fem erfarna forskare som företräder forskningsråden i de deltagende länderna. Varje lands forskningsråd utser en företrädare. Forskningsråden kan utse personlige ersättare for dessa företrädare. Företrädaren og ersättaren skall vara ledamöter i forskningsrådets styrelse eller rådets andra organ. Om särskilda skäl föreligger kan en företrädare utses som inte är ledamot av forskningsrådet. Med hänsyn till behovet av kontinuitet i det nordiska samarbeitet b r mandatperioden vara minst tre  r.

Ordf randeskabet i nämnden sirkulerer mellom länderna for tvåårsperioder i ordningen Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Vice ordförande  r företrädaren for det land som näste gång skall inneha ordf randeskabet.

Ordf randeskabet vid det gemensamma m tet innehas varannan gång av NOS-H:s og varannan gång av NOS-S:s ordförande.

Företrädare for forskningsr dens administration deltar i nämndens m ten og i det gemensamma m tet mellom nämnderna.

7 For beslut i samarbeitsn mnden krävs att ordföranden eller vice ordföranden  r närvarande. Därutöver krävs att företrädare for minst tre länder  r närvarande. Beslut fattas med enkel majoritet.

Ledamöterna i nämnden skall meddela om de  r j vige (inhabila) i ett visst ärende. De får inte delta i behandlingen av ärendet.

8 Om det  r nödvändigt att lämna ett uttalande från samarbeitsn mnden i en fråga eller fatta beslut innan nämnden har kunnet behandle saken i plenum, kan ordföranden besluta i ärendet. Om möjlig skall dock synpunkter f rst inhämtas från forskningsråden.

Nämnden kan delegera till ordföranden att fatta beslut i särskilda ärenden.

9 Forskningsråden beviljar medel till NOS-H på grundval av budgetförslag från samarbeitsn mnden. Nämnden l mner förslag till budget till forskningsråden senast

den 1 december två år före det aktuella budgetåret. Budget för nämnden fastställs efter samråd mellan rådsledningarna. De forskningsråd som samarbetar i nämnden bidrar med medel enligt den fördelningsnyckel som Nordiska ministerrådet fastställer för varje år.

Nämndens ekonomi förvaltas av det forskningsråd där sekretariatet är placerat. Nämndens ekonomiförvaltning revideras av värdlandets statliga revision.

Forskningsråden täcker kostnaderna för sina ledamöter. Rese- och hotellkostnaderna för den isländska medlemmen och den isländska administrativa företrädaren täcks av NOS-H.

10 NOS-H och NOS-S har ett gemensamt sekretariat. Detta fullgör också sekretariatsuppgifter för Nordiska publiceringsnämnden för humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter (NOP-H/S).

Sekretariatet cirkulerar i fyraårsperioder mellan de nordiska länderna, i ordningen Finland, Danmark, Norge, Sverige, Island. Ändringar i turordningen kan beslutas av Rådsledningsmötet. Sekretariatet placeras i forskningsrådssekretariatet i respektive land. Värdlandets forskningsråd tillsätter samarbetsnämndernas sekreterare.

Kostnaderna för sekretariatet täcks av forskningsråden på samma sätt som budgeten för samarbetsnämnderna.

11 Samarbetsnämndens benämning på danska, finska, isländska, norska och svenska är följande:

- * Nordisk samarbejdsnævn for humanistisk forskning
- * Humanistisen tutkimuksen pohjoismainen yhteistyötoimikunta
- * Samvinnunefnd Norðurlandanna i hugvísindum
- * Nordisk samarbeidsnemnd for humanistisk forskning
- * Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning

Nämndens benämning på engelska, franska och tyska är följande:

- * Joint Committee of the Nordic Research Councils for the Humanities
- * Comité réuni des Conseils nordiques pour la recherche en sciences humaines
- * Die Komitee der nordischen Kommissionen für geisteswissenschaftliche Forschung

12 Arbetsordning för samarbetsnämnden fastställs första gången av Rådsledningsmötet. Ändringar i arbetsordningen beslutas därefter av nämnden.

13 Ändringar av dessa statuter beslutas av forskningsråden genom Rådsledningsmötet.

Sekretariat**Ambulerende****Oppgaver**

Samarbetsnämndens sekreterare skall

- utarbete dagordning för och sända ut kallelse till nämndens möten och till nämndernas gemensamma möten, i samråd med ordföranden
- ta fram och utarbete underlagsmaterial för de ärenden som skall behandlas av nämnden, såsom föredragningspromemorior, översikter, redogörelser och förslag till beslut
- skriva protokoll från nämndens möten
- verkställa nämndens beslut
- skriva en årsrapport om nämndens verksamhet
- informera nämnden om utvecklingen av de projekt som stöds av nämnden
- hålla kontakt med forskningsråden och dessas sekretariat

Budsjett

NOS Budsjetter 1999 - 2002 (SEK)								
Budsjettposter	1999		2000		2001		2002	
	NOS-H	NOS-S	NOS-H	NOS-S	NOS-H	NOS-S	NOS-H	NOS-S
Prosjekt	8020500	7592740	8692000	7568000	8775000	7600000	9700000	8450000
Prosjektforberedelse	695110							
Publisering	374290	213880	374000	214000	375000	210000	390000	210000
Sekretariat	534700	534700	534000	534000	550000	550000	580000	580000
Strategiske tiltak		200000		214000		210000		220000
Total	9624600	8555200	9600000	8530000	9700000	860000	10670000	9460000

Tabellen består av med unntak for 1999 av budsjettall og ikke regnskapstall.

Tabellen viser at virksomheten holdes på et stabilt nivå uten de store endringer fra år til år. I forbindelse med møte i nemdene 28 – 30 mai 2001 utarbeidet sekretariatet en oversikt over hvor store disponible midler hadde i forbindelse med søknadsprosessen. For NOS-H så bildet slik ut: 2001: Budsjett 9 700 000 – disponiblet 1 036 247; 2002: Budsjett: 10 670 000 - disponibelt 5 682 000; 2003: Budsjett: 10 670 000. Nemdene har således betydelig mindre å rutte med per år i og med at deler av midlene er bundet opp i tidligere vedtak om støtte til prosjekter.

2.2 NOS som fordeler av forskningsmidler**2.2.1 Prosedyrer**

En hovedoppgave for NOS-H og NOS-S er å behandle søknader om støtte til prosjektforberedelse og prosjekter. Etter omorganiseringen ble alle søknader vurdert av to fagekspertter fra alle de nordiske landene. Det innebar at hver søknad ble behandlet av 10

eksperter, i tillegg vurderte de respektive nemdene sine søknader – en svært lite kosteffektiv prosedyre og en klart mer omstendelig og omfattende prosedyre enn den man hadde før omorganiseringen. Denne prosedyren ble fulgt i to år. Som et resultat av erfaringene har nemdene foretatt en radikal forenkling av søknadsprosedyrene i forbindelse med søknadsbehandlingen i 2002.

Utlysning og søknader

Ved utlysning av midler legges det ingen særlige føringer/rammer fra NOS side. Utlysningene oppfattes som helt generelle, dvs. uten tematiske avgrensninger utover det som ligger i mandatet, dvs. at det skal fremme samarbeid mellom nordiske forskere etc. Det ligger ingen føringer i utlysningstekster utover det generelle at det må involvere minst 2 land. Utlysning- og søknadsprosessen oppfattes som rene bottom-up-prosesser, der utgangspunktet er at forskerne kjenner forskningsfronten best og dermed best vet hva det bør forskes videre på.

Ved årets søknadsbehandling har man gjennomført en omlegging som i hovedtrekk innebærer at forut for NOS-møtene har sekretærene, supplert med ordføreren og sekretariatet et forberedende møte der søknader med formelle feil og mangler lukes ut.

Forskningsrådene innhenter **to** ekspertvurderinger per søknad (i år til sammen om lag 160 uttalelser). De fleste land benytter eksterne eksperter. Ekspertuttalelsene sendes NOS-medlemmene til vurdering, og de legger fram sin egen vurdering av søknaden sammen med ekspertvurderingen. Systemet må vurderes som en billig løsning for NOS (isolert), som ikke bruker midler av eget budsjett til faglige vurderinger.

Hvert land lager sin egen 10-på-toppliste av prioriterte prosjekter som sendes sekretariatet. Sekretariatet sammenstiller rangeringen. Dette gir grunnlag for en grovsortering i søknader som skal vurderes nærmere av nemdene og søknader som forkastes (tidligere ble *alle* søknader diskutert på møtene). Så vurderes de søknadene som kommer gjennom grovsorteringen i forhold til budsjettet for tildelingen. Man diskuterer seg frem til enighet i forhold til den økonomiske rammen. Det er ingen tradisjon for avstemninger selv om det formelt sett er mulig. Konsensusorienteringen medfører at det i enkelte sammenhenger reelt sett nedlegges veto, dvs. at ett medlem kan stoppe en sak.

I denne prosessen kan det finne sted beskjæring av prosjekter. Dette har tidligere i hovedsak vært gjort proporsjonalt ("ostehøvelprinsippet"). I årets behandling gikk man imidlertid substansielt inn i de enkelte prosjekter og vurderte hvorvidt det fantes hele moduler som kunne utelates uten konsekvenser for øvrige deler av prosjektet.

Oppfølging

NOS'ene har diverse prosjektoppfølgingsrutiner. Det skal for hvert flerårig prosjekt avgis "Tilstandsrapporter", som i prinsippet skal få konsekvenser for videre utbetalinger.

Tidligere var prosedyren at det skulle rapporteres hvert år. På felles møte mellom NOS-H og NOS-S 30. mai 2000 ble det vedtatt at 2-årige prosjekter kun skulle avkreves sluttrapport og 3- og 4-årige prosjekter kun skulle rapportere midtveis i prosjektet. Det synes imidlertid å være liten vilje til å terminere prosjekter pga. manglende eller uteglemt rapportering. På møtet i Reykjavik i mai 2002 ble f.eks. sekretariatet pålagt å sende en påminnelse ("be om et livstegn") der rapportering manglet.

NOS-S besluttet høsten 1999 at innkomne sluttrapporter skal underkastes en fagligbedømming før de blir behandlet i nemden. Ekspertene skal vurdere hvorvidt sluttrapporten og publikasjonene er tilstrekkelige i forhold til den bevilgning som er gitt. Våren 2000 vedtok NOS-H en tilsvarende ordning hvor et av nemdens medlemmer gis i oppdrag å sørge for en skriftlig fagvurdering av sluttrapporten. Ved behov kan medlemmet innhente via medlemmets eget forskningsråd en eksternt fagvurdering. Opplegget avviker således noe fra NOS-S, men vil i effekt kunne sikre en mer systematisk oppfølging av sluttrapporteringen og ikke kun en automatisk sluttregistrering.

Det ble påpekt på møtet i Reykjavik at sluttrapportene ofte er dårlige og lite gjennomarbeidede, og at rutinene her må skjerpes. I stedet for at nemdene skal foreta en kvalitetssikring av samtlige sluttrapporter ble det her lansert et forslag om at de legges ut på internett til allmenn beskuelse. Dette antas å gi den ønskede disiplinerende effekt,....

Når det gjelder sanksjoner mer generelt, f.eks. trusler om at man ikke får tildeling neste gang, ble det påpekt at ordningen med omflyttende sekretariat representerer et visst problem ved å bidra til en svak kollektiv hukommelse, som bl.a. vanskeliggjør "svartelisting".

2.2.2 Vurderingskriterier

I vurderingen av prosjektsøknadene legger begge nemdene i hovedsak vekt på den faglige kvaliteten. I hele den aktuelle perioden har man i søknadsbehandlingen lagt til grunn et vurderingskjema som skulle fylles ut av de eksterne bedømmerne. Dette skulle sikre et felles sett av kriterier slik at det skulle være mulig å sammenholde de ulike søknadene. Bedømmelseskjemaet omfatter 7 hovedspørsmål:

1. Forskergruppen (tidligere meritter, kompetanse for dette prosjektet, deltakere)
2. Forskningsplan (temaets betydning, teoretisk & metodologisk nivå, gjennomførbarhet)
3. Nordisk dimensjon (komparativt, komplementær kompetanseutnyttelse, synergi)
4. Finansieringsplan (realisme)
5. Kvalitetsvurdering (sterke og svake sider)
6. Øvrige kommentarer og anbefalinger
7. Helhetsvurdering

Vurderingsskjemaet er en kombinasjon av kategoriserte og åpne vurderinger. Spørsmålene 1-4 og 7 har lukkede svarkategorier, mens 5-6 skal inneholde verbale vurderinger.

Etter den siste søknadsbehandlingen har søkerne fått adgang til vurderingene som ligger til grunn for nemdenes vedtak.

Det har vært en tilbakevendende diskusjon i NOS-systemet om hvor mange land som skal være representert for at prosjektene skal aksepteres. NOS-H har krevd at ”minst to” land skal være med mens NOS-S krever at ”flere” land skal delta. På møte i Helsingør 30. mai 2000 ble det vedtatt at fra 2001 skal formuleringen ”minst to” brukes i begge nemdene.

NOS-H og NOS-S har anvendt ulike definisjoner av hva som utgjør et nordisk prosjekt. NOS-H har lagt vekt på at prosjektene har Norden som tema, men aksepterer også ikke-nordiske tema hvis prosjektet fremmer et nordisk samarbeid som bidrar til utviklingen av forskningen på feltet. NOS-S er her mer restriktivt idet nemden kun støtter prosjekter som foretar sammenlikninger av samfunnsutviklingen i de nordiske landene. Denne ulikheten i definisjoner har medført visse problemer. Likelydende søknader til de to nemdene kan få ulike skjebner på et formelt grunnlag. NOS-S kan eksempelvis avvise en søknad på formelt grunnlag fordi den tar opp problemstillinger utenfor Norden mens den kan aksepteres i NOS-H hvis prosjektet fremmer forskningssamarbeidet i Norden på feltet. På det samme møte i Helsingør vedtok man at kravet om ”nordiske samfunnsforhold” skulle tas ut av NOS-S spesifikasjonen og at begge nemdene skulle legge vekt på prosjektenes nytte for de nordiske forskningsmiljøene.

NOS har ingen politikk for fordeling på fagområder eller land. På møtene i Reykjavik berørte man riktignok oppsummeringsvis spørsmålet om hvem som hadde fått midler i årets tildeling. Kjønnfordeling ble så vidt tematisert i NOS-H, mens NOS-S berørte landfordelingen, uten at det fikk konsekvenser for behandlingen. Det var også delte meninger om hvorvidt man skulle prioritere ”nytenkende” framfor mer ”tradisjonelle” prosjekter. Det synes som å være enighet om at forutsetningen må være at det da dreier seg om kvalitetsmessig likestilte prosjekter. Hvorvidt kvalitetskravet var oppfylt og hvilke krav som skal stilles til en prosjektsøknad var det imidlertid en viss uenighet om i konkrete tilfeller; bl.a. ble det hevdet at standardkrav om omfangsrik og gjennomarbeidet teori, metode etc. vil ha en tendens til å favorisere tradisjonelle prosjekter på bekostning av nyskapende.

Begge nemdene avviser søkerens kjønn som et relevant fordelingskriterium.

2.2.3 Prosjektportefølje

Den følgende fremstillingen bygger på den oversikt det forrige NOS-sekretariatet (Elizabeth Lundberg) har laget over prosjektporteføljen i perioden 1995 – 2000/2001.

Tabell 2.1 Antall prosjektsøknader 1995 - 2000

Antall prosjektsøknader					
år	NOS-H		NOS-S		Total
	Prosjekt	Forberedelse	Prosjekt	Forberedelse	
1995	28	20	25	31	104
1996	25	15	38	8	86
1997	31	17	31	18	97
1998	37	20	30	12	99
1999	30	20	15	15	80
2000	36	16	28	30	110
Total	187	108	167	114	576

År om annet mottar de to nemdene til sammen i underkant av hundre søknader. Dette har holdt seg rimelig stabilt i perioden. Hovedtyngden av søkermassen gjelder søknader på prosjektmidler og i et noe mindre omfang søknader til prosjektforberedelse. Det er ingen vesentlig forskjell i antall søknader til de to nemdene.

Tabell 2.2 Prosjektlederne fordelt på land

Prosjektlederne fordelt på land 1996-2001. Antall					
Land	NOS-H		NOS-S		Total
	Prosjekt	Forberedelse	Prosjekt	Forberedelse	
Danmark	10	13	6	5	34
Finland	8	6	4	4	22
Island	1	3	2	1	7
Norge	8	10	16	4	38
Sverige	11	8	9	4	32
Andre	0	1	2	1	4
Total	38	41	39	19	137

Av de to tabellene fremgår det at om lag 25 prosent av søknadene samlet innvilges og at det ikke er noen vesentlig forskjell i innvilgelsesprosent mellom de to nemdene når det gjelder søknader om prosjektmidler. Derimot er det en vesentlig forskjell mellom dem når det gjelder søknader om støtte til prosjektforberedelse hvor NOS-H innvilger 38 prosent av søknadene mens tilsvarende tall for NOS-S er 16 prosent.

Av foranstående tabell fremgår det videre at det er en viss forskjell mellom landene med hensyn til hvor mange prosjekter som er ledet fra de ulike landene. Finland peker seg ut ved å ha noen færre prosjektledere enn Norge, Danmark og Sverige uten at dette

nødvendigvis indikerer at det er en forfordeling av landene, men hvor Norge har flere prosjektledere enn de andre landene innen samfunnsvitenskap.

Tabell 2.3 Bevilgningene fordelt på land

Bevilgningene fordelt på land i gjennomsnitt i perioden 1995-2000. Prosent				
Land	NOS-H		NOS-S	
	Prosjekt	Forberedelse	Prosjekt	Forberedelse
Danmark	30	24	18	21
Finland	24	12	8	20
Island	5	6	5	5
Norge	14	38	45	37
Sverige	26	21	23	16

Derimot er det en betydelig skjevfordeling mellom landene med hensyn til fordelingen av midlene. Forskjellen er særlig tydelig når det gjelder NOS-S området hvor norskledete prosjekter beslaglegger nesten halvparten av de bevilgede midler til prosjekter og drøyt en tredjedel av midlene til prosjektforberedelse. Ingen av de andre nordiske landene er i nærheten av en slik andel. Innen dette området er det grunn til å merke seg den lave andelen av midlene som går til finske prosjekter. Bildet er omtrent snudd på hodet innen NOS-H området. Hvor Norges andel er langt mer beskjeden med 14 prosent av bevilgningene. Her er særlig Danmark, men også Sverige og Finland langt sterkere stilt.

Ved å sammenstille informasjonen fra de to foranstående tabellene fremtrer følgende mønster i nedenstående tabell.

Tabell 2.4 Andel av ledere og midler fordelt på land

Sammenlikning andel av ledere og andel av midlene. Snitt for 1995-2000				
Land	NOS-H		NOS-S	
	% av prosjektlederne	% av midlene	% av prosjektlederne	% av midlene
Danmark	27	30	17	18
Finland	19	24	11	8
Island	3	5	3	5
Norge	19	14	44	45
Sverige	32	26	22	23

Det er en langt jevnere fordeling både av midler og av prosjektledere mellom de nordiske landene innen humanioraområdet i perioden enn det er innen samfunnsforskningen hvor prosjekter ledet av norske forskere beslaglegger en vesentlig del av bevilgningene. Dessverre har vi ikke tilgang til informasjon om søknadsmengden fordelt på de nordiske land slik at vi ikke har mulighet til å kontrollere denne skjevfordelingen mot søknadsfordelingen. Fordelingen kan rett og slett reflektere en tilsvarende skjevfordeling i søknadsmassen og behøver ikke være et uttrykk for en forfordeling. Det er også viktig å presisere at en slik analyse ikke sier noe om hvor pengestrømmene går da nemdenes

prosjekter per definisjon skal involvere flere enn ett nordisk land. Men fordelingen viser klart at nemdene ikke har vært styrt av en likhetsideologi hvor alle skal få omtrent like mange prosjekter og like mye midler. I 2.2.2 fremgår det at nemdene har lagt vekt på prosjektenes faglige kvalitet som tildelingskriterium. I så måte er alle skjevfordelinger et mulig sunnhetstegn og likefordelinger en advarsel.

NOS-nemdene dekker vide fagområder. Det er derfor av interesse å kartlegge fordelingen av prosjektene på de ulike faggruppene. Nedenstående tabell viser denne fordelingen.

Tabell 2.5 Antall prosjekter fordelt på faggrupper

Prosjekter fordelt på faggrupper 1996-2001. Antall	
NOS-H	
Historiske vitenskaper	15
Språkvitenskap	7
Estetiske vitenskaper	9
Teologi	1
Folkloristikk	3
Filosofi	3
Total	38
NOS-S	
Kulturgeografi	1
Media og kommunikasjon	1
Pedagogikk, psykologi	4
Rettsvitenskap	1
Sosialantropologi	2
Sosiologi	11
Statsvitenskap	8
Økonomi	8
Tverrvitenskap	2
Total	39

NOS-H prosjektene har tre faglige forankringspunkter. Prosjekter som faller inn under de historiske vitenskaper utgjør om lag 40 prosent av den totale prosjektmassen fulgt av de estetiske vitenskaper med om lag en fjerdedel og språkvitenskap med 18 prosent. Til sammen utgjør disse tre faggruppene om lag 80 prosent av prosjektene.

NOS-S viser en tilsvarende konsentrasjon rundt tre fagområder: sosiologi med 28 prosent av prosjektene og statsvitenskap og økonomi med 21 prosent hver. Fordelingen er således langt jevnere innen denne nemden enn i NOS-H. Det er også grunn til å merke seg at NOS-S omfavner flere fagområder i porteføljen enn humanioranemden. Det mest interessante trekket ved tabellen er imidlertid at det er så vidt få prosjekter som er definert som tverrfaglige – kun to. Tatt i betraktning nemdenes argumentasjon om at det er en rask utvikling i retning av stadig flere tverrfaglige prosjekter, er dette noe overraskende. En

forklaring kan være at flere prosjekter har elementer i seg til å være tverrfaglige, men likevel klassifiseres som énfaglige. Nemdene sitter, med rette, igjen med et inntrykk av at innslaget av tverrfaglighet har økt over tid. En gjennomgang av søknadene for 2002 gir følgende bilde: NOS-H: 18 énfaglige, 39 flerfaglige hvorav 6 på tvers av de to nemdenes fagområder. NOS-S: 17 énfaglige, 47 flerfaglige hvorav 12 på tvers av nemdenes fagområder. Fordelingen viser klart at innslaget av flerfaglige søknader dominerer og at antallet søknader som omfatter begge nemdenes fagområder er betydelig. En mulig forklaring på foranstående tabell er derfor at kategorien er administrativt bestemt i forbindelse med sekretariatets gjennomgang av prosjektporteføljen og er derfor kanskje ikke representativ for prosjektenes grad av tverrfaglighet/flerfaglighet.

Mandatet for evalueringen ber om at prosjektporteføljen vurderes ut i fra fordelingen av prosjektlederne etter kjønn og alder. I sekretariatets porteføljefremstilling er kun kjønn berørt. I vår spørreskjemaundersøkelse er også aldersfordelingen behandlet – noe vi vil komme tilbake til i kapittel 3.

Tabell 2.6 Prosjektledere fordelt på kjønn

Prosjektledernes kjønn. Antall								
	NOS-H				NOS-S			
	Prosjekt		Forberedelse		Prosjekt		Forberedelse	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
1996	2	5	2	4	2	7	2	4
1997	3	5	1	8	2	2	0	0
1998	2	5	2	7	2	7	1	4
1999	3	3	3	7	0	5	0	1
2000	1	5	0	0	0	4	3	1
2001	0	4	4	3	1	7	2	1
Total	11	27	12	29	7	32	8	11
Prosent	29		29		18		42	

Fordelingene i tabellen viser klart at det er en markant skjevfordeling mellom andelen av kvinnelige og mannlige prosjektledere. Kun 27 prosent av prosjektlederne er kvinner. Det er således langt igjen før man har oppnådd en likhet mellom kjønnene hvis det er et mål. ”Synderen” i denne sammenhengen er mangelen på kvinnelig prosjektledere for prosjekter innen samfunnsvitenskap. På den annen side finner vi at 42 prosent av lederne av forberedende prosjekter er kvinner innen det samme området. Men heller ikke humanistene har særlig mye å skryte av i et likesstillingsperspektiv. Det er lite trolig at dette reflekterer en diskriminerende holdning overfor kvinner. Det er langt mer sannsynlig at dette reflekterer skjevheter i søkermassen. Gitt likhet i kvalitet vil en slik skjevhet gjenspeiles i andelen kvinnelige prosjektledere.

2.3 NOS som forskningsstrategiske aktører

Samarbeidsnemdene er tillagt flere forskningsstrategiske oppgaver. Blant annet skal de:

- følge utviklingen innenfor de respektive fagområdene og forskerutdanningen i Norden, og sørge for at det utveksles informasjon om dette
- fremme forslag og anbefalinger til forskningsrådene i saker som vedrører nordisk forskningssamarbeid
- ta initiativ til og fremme konkrete samarbeidsprosjekter i Norden
- uttale seg i saker som vedrører fagområdene i Norden
- fremme kontakten mellom de enkelte nordiske land med hensyn til deltakelse i internasjonal forskningsvirksomhet.

Videre kan nemdene foreslå saker av forskningsstrategisk karakter til diskusjon på Rådsledningsmøtene samt at de skal ta opp til drøfting saker av forskningsstrategisk karakter som foreslås av Rådsledningsmøte. I punkt 4 i nemdenes statutter presiseres dette til at nemdene i deres fellesmøter kan ta initiativ i forhold til Rådsledningsmøte ved å:

- foreslå forskningssamarbeid eller andre aktiviteter på strategisk viktige forskningsområder
- foreslå seminarer, forskerkonferanser innen aktuelle forskningsområder av felles interesse
- foreslå samarbeidsaktiviteter overfor andre nordiske organer.

En gjennomgang av sakskartene for nemdenes møter fra 2000 og frem til i dag, viser at de forskningsstrategiske sakene ikke har hatt en fremtredende plass i nemdenes arbeid. Dette inntrykket forsterkes av de intervjuer som er gjennomført. Satt på spissen kan det hevdes at nemdenes forskningsstrategiske arbeid har vært konsentrert om å informere om den forskningspolitiske utviklingen i de nordiske land – dog som rene orienteringssaker. Typisk nok er slike saker en ”salderingspost” i nemdenes tidsbudsjett i den forstand at slike orienteringssaker må vike plass for søknadsbehandlingene hvis nemdene er under tidspress.

Dette gir selvsagt ikke et helt rettferdig bilde. Nemdene har eksempelvis tatt opp til drøfting EURESCO-programmet hvor man har vært opptatt av å få flere forskerkonferanser innen humaniora og samfunnsforskningsområdene. Videre har man drøftet mulighetene av å få lagt enkelte konferanser til de nordiske landene. Som en oppfølging av nemdenes ERA-konferanse i København i oktober 2001 hvor man drøftet muligheten av samarbeid mellom prosjektledere i nasjonale forskningsprogram i lys av ERA, fremmet Finland et forslag om en pilotsatsing for å stimulere samarbeide mellom forskere innen ulike tematiske områder som allerede gis støtte av NOS. Hensikten med satsingen skulle være å sikre en videre finansiering og en styrket plattform for søknader inn mot EU-forskningen. Spørsmålet ble behandlet på møtet i Reykjavik i 2002, men

avgjørelsen ble utsatt. Nemdene har således i en viss utstrekning tatt opp problemstillinger knyttet til Nordens forhold til EU-forskningen.

Nemdene har også behandlet saker som vedrører forholdet til Nordisk Ministerråd. Et saksfelt peker seg særlig ut: Innspill til programsatsinger innen rammen av Nordisk Ministerråd/Nordisk Råd. Forskningspolitisk Råd (FPR) inviterte i 1999 NOSene til å komme med innspill til nye programsatsinger. Nemdene involverte de nordiske fagorganisasjonene og presenterte flere innspill til nye programmer. To av disse fikk gjennomslag: Seksualisert vold og Språkteknologi. Denne innspillsrunden er det mest konkrete resultatet nemdene kan oppvise i forhold til Nordisk Ministerråd. Også i 2000 ble nemdene invitert av Nordisk Ministerråd til å komme med innspill til nye programsatsinger. Men av budsjettmessige grunner ble dette arbeidet ikke fulgt opp i Nordisk ministerråd. Dette skapte en viss frustrasjon i nemdene etter alt arbeid som var nedlagt i dette.

Nemdene har luftet en rekke mulige problemstillinger til drøfting i Rådsledningsmøte. Eksempelvis har man trukket frem temaer som forholdet mellom fri og bunden forskning, forholdet mellom langsiktig forskning og aktiviteter som skal gi raske resultater og humaniora og samfunnsforskningens rolle i en slik sammenheng, Forskningsrådenes samarbeid på ulike nivåer med Nordisk Ministerråd og dets underorganer som NorFa og FPR. På det mer praktiske plan, men med klare forskningsstrategiske implikasjoner har vært nemdenes innspill knyttet til landenes og institusjonene ulike satser for overhead-kostnader. Det har således ikke vært mangel på forskningsstrategiske initiativ, problemet er imidlertid at disse ”renner ut i sanden” – det blir ikke noe ut av dem.

3 Forskernes vurdering

3.1 Datagrunnlaget og særtrekk ved respondentene

Som del av evalueringen av nemndene, undersøkte vi forskernes erfaring med og vurdering av NOS-S og NOS-H. Det ble sendt ut spørreskjema (vedlegg 1) til alle som har vært prosjektledere for NOS-prosjekter i perioden 1995-2001. Skjemaet ble sendt elektronisk til i alt 152 personer. Av disse fall 12 personer ut, dels på grunn av at de ikke hadde vært prosjektledere (kun deltakere), dels fordi de hadde vært prosjektledere *før* 1995 og ikke i evalueringsperioden og dels fordi de hadde vært prosjektledere for så små forprosjekter at de mente ikke å ha erfaringsgrunnlag nok til å svare på skjemaet. Ytterligere 30 personer fall ut fordi e-post adressen var feil eller at vi av ulike andre årsaker fikk skjemaene i retur. N ble dermed redusert til 110 og etter to purrerunder fikk vi 67 svar, det gir en *svarprosent på vel 60*.

Hovedelementene i spørreskjemaet er rettet mot erfaringer med utlysnings-, søke- og rapporteringsrutiner (jf. 3.2), NOS-midlenes betydning for forskningen (jf. 3.3), resultatene av forskningen (jf.3.4) og generelle oppfatninger av nemndene (jf. 3.5).

Nedenfor ser vi først nærmere på særtrekk ved respondentene, relevante tabeller for denne bolken (3.1) fins i vedlegg 2:

Kjønn: Av de 67 prosjektlederne som svarte, er det vel dobbelt så mange menn (45) som kvinner (22), en relativt markert kjønnsforskjell i lys av at vi her dekker de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagene og ikke naturvitenskapene.

Stilling: På den annen side er knapt halvparten av prosjektlederne som svarte, professorer (31), noe som i noen grad kan forklare den relativt lave kvinneandelen blant prosjektlederne (som kjent er det primært menn som bekler professorater).

Alder: Godt over halvparten av respondentene (45 personer, 57%) er menn mellom 50 og 63 år. Blant mennene er hele 30 personer (67%) over 50 år. Blant kvinnene er det omvendt, den overveiende del er personer i aldergruppen 35-50 år (14 personer, 64%), ikke å undre seg over siden kvinner som har inntatt høyere akademiske posisjoner (professorat, f.eks), primært har gjort det de siste årene.

Institusjonstilhørighet: Den alt overveiende del av de 67 respondentene er ansatt ved universitetene (52 personer), 11 personer kommer fra frittstående institutter utenom universitetene (herav kommer 8 fra Norge), de resterende 4 er fordelt på høyskole og ”annet”.

Land: De klart fleste prosjektlederne kommer fra Norge (22), dernest Danmark (16), så Sverige (13), Finland (9) og Island (1).

Fagområde: Tre kategorier skiller seg ut når det gjelder fagområde: 14 (21%) av respondentene er tilknyttet ”historiske vitenskaper”, 12 (18%) er tilknyttet ”tverrvitenskapelig forskning”, 9 (13%) er statsvitere. Andre grupper av en viss størrelse (8%) er språkvitere eller sosiologer.

Kontakt med NOS: 43% av respondentene har søkt NOS en gang om prosjektmidler, om lag like mange har søkt to ganger (40%), 10% har søkt 3 ganger. En ting er å søke om midler – har de fått innvilget søknadene? 66 av alle respondentene har fått prosjektmidler fra NOS en gang, resten har nesten utelukkende fått midler to ganger i evalueringsperioden (28%), kun 3% har fått tre ganger.

Oppsummerende: Den mest typiske prosjektleder på et NOS-H eller NOS-S-prosjekt er en mann over 50 år, professor på et universitet i Norge og er enten historiker eller driver tverrvitenskapelig forskning, han har søkt og fått innvilget søknaden en eventuelt to ganger i perioden 1995-2002. Her vil vi imidlertid nevne at blant de øvrige *prosjektdeltakerne* (som vi også har opplysninger om, men ufullstendige) er bildet noe annet: her finner vi langt flere kvinner, flere på doktorand, post.doc og amanuensisnivå og flere fra høyskoler og institutter. Ved å se nærmere på kjennetegn ved prosjektmedarbeiderne, fremstår følgende mønster: 37% av medarbeiderne innehar professorater, 57% er på mellomstillingsnivå og kun 5% er doktorander/post.doc. Denne fordelingen indikerer at det i hvert fall ikke er de aller ferskeste forskerne som trekkes inn i nettverket. Da vi imidlertid ikke kjenner aldersfordelingen innen de to andre stillingskategoriene, kan vi ikke uttale oss med sikkerhet om det er de yngre i mellomstillingskategorien som inngår i nettverkene. Men generelt er forskerne i denne gruppen yngre enn professorene. En tentativ konklusjon er derfor at fordelingen tyder på at prosjektlederne har lyktes med å trekke inn yngre forskere.

3.2 Erfaringer med utlysnings-, søknadsbehandlings- og rapporteringsrutiner

Hvordan er forskernes erfaringer med søknadsdokumenter, informasjonsrutiner og rapporteringskrav i NOS-S og NOS-H? Tabell 3.2 viser hovedresultatene for dette temaområdet. I *omtalen* av tabellene nedenfor slår vi sammen kategoriene ”enig” og ”delvis enig” og kategoriene ”uenig” og ”delvis uenig” for i større grad å kunne gripe hovedtendensene i materialet.

Utlysnings- og søknadsdokumenter: Hovedbildet når det gjelder erfaringer med utlysningen av midler, søknadsdokumenter og støtte i søkefasen er klart positivt.

Tabell 3.1 Erfaringer med og oppfatninger av utlysningrutinene og søkeprosessen. Prosent.

Hva er din erfaring med utlysningrutinene generelt i NOS	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Det er lett å få kjennskap til NOS' utlysninger av prosjektmidler	58,2	31,3	4,5	3,0	3,0	67
Ulysningsteksten gir tilstrekkelig relevant informasjon	58,2	28,4	6,0	0,0	7,5	67

Når det gjelder *utlysningrutinene* er 90% av respondentene enig eller delvis enig i påstanden om at det er "lett å få kjennskap til utlysningene". Nesten like mange er enig eller delvis enig i at "utlysningene om NOS-midler gir tilstrekkelig informasjon" (87%).

Når det gjelder aspekter ved *søknadsdokumentene og søkefasen* (se tabell 3.2), er 87% enig eller delvis enig i at "søknadsdokumentene er godt tilrettelagt". Noen færre, men likevel en majoritet blant respondentene, er enig eller delvis enig i at "NOS har gitt meg god assistanse i søknadsfasen". En skal likevel merke seg at knapt 27% er uenige eller delvis uenig i denne påstanden. Videre skal en merke seg at 37% mener at (enig eller delvis enig) "søknadsbehandlingen tar lenger tid enn den burde".

Søknadsbehandling- og vurdering: Her er bildet noe sammensatt:

Tabell 3.2 Erfaring med søke- og vurderingsprosessen generelt i NOS. Prosent

Hva er din erfaring med søkeprosessen generelt i NOS	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Søknadsdokumentene er godt tilrettelagt	58,2	28,4	9,0	1,5	3,0	67
NOS har gitt meg god assistanse i søknadsfasen	40,3	22,4	17,9	9,0	10,4	67
Søknadsbehandlingen tar lengre tid enn den burde	11,9	25,4	31,3	23,9	7,5	67
Tilbakemeldingen om resultatet av søknadsbehandlingen er god	43,3	26,9	13,4	13,4	3,0	67
Har du tillit til vurderingsprosessen i NOS?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Prosjektsøknadene får en grundig behandling	53,7	17,9	9,0	0,0	19,4	67
Prosjektsøknadene får ikke en rettferdig behandling	1,5	9,0	19,4	41,8	28,4	67
Prosjektsøknadene blir vurdert på en kompetent måte	52,2	16,4	9,0	1,5	20,9	67

På ett punkt når det gjelder søknadsbehandling, er resultatet tydelig positivt: 70% av respondentene er enig eller delvis enig i at ”tilbakemelding om resultater er god” i nemndene. Når de gjelder opplevelsen av hvordan selve vurderingen av søknadene skjer, er datagrunnlaget noe mangelfullt; en betydelig andel (mellom 20% og 28%) av respondentene har ikke besvart disse spørsmålene (se tabell 3.2), det skyldes sannsynligvis at spørsmål om hvorvidt søknadene blir bedømt rettferdig og grundig, har respondentene ingen faktakunnskap om – vi valgte likevel å bringe inn spørsmål av denne typen fordi de kan gi en pekepinn på hvilket *inntrykk* som har festet seg hos de spurte på dette punktet. Med de nevnte forbeholdene in mente, er hovedresultatet slik: 61% av respondentene er enig eller delvis enig i at søknadsbehandlingen skjer på en rettferdig måte. 9% er enig eller delvis enig i det motsatte. Om lag tilsvarende resultat finner vi for spørsmålet knyttet til kompetansen hos dem som evaluerer søknadene: 69% av respondentene er enig eller delvis enig i påstanden om at ” søknadene blir behandlet på en kompetent måte”.

Rapportering: Innenfor spørsmålene på dette punktet er det også et betydelig frafall blant respondentene. Blant de som har svart, er et flertall positive til den måten NOS håndterer rapporteringsrutinene på, men med de som mener det motsatte hakk i hæl:

Tabell 3.3 Erfaring med rapporteringsrutinene. Prosent

Hva er din erfaring med rapporteringsrutinene?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Rapporteringskravene er for detaljerte	9,0	20,9	28,4	28,4	13,4	67
Det er for hyppig framdriftsrapportering	7,5	26,9	29,9	23,9	11,9	67
Framdriftsrapporteringen er nyttig for å få gjennomført prosjektene mer effektivt	13,4	35,8	22,4	10,4	17,9	67
Sluttrapporteringen er for omfattende	3,0	19,4	32,8	25,4	19,4	67
NOS bruker ikke rapporteringen til noe	7,5	20,9	16,4	14,9	40,3	67

57% er enig eller delvis enig i at rapporteringskravene ikke er for detaljerte. Om lag like mange (54% enig eller delvis enig) oppgir at framdriftsrapporteringen ikke skjer for hyppig. Knappt halvparten (50%) er enig eller delvis enig i at ”framdriftsrapportering er nyttig for effektiv prosjektdrift”, men 35% er uenig eller delvis uenig i denne påstanden. De fleste synes heller ikke at sluttrapporteringen er spesielt tyngende (men her er det stort frafall): 58% er enig eller delvis enig i at sluttrapporteringen ikke er for omfattende, mens 22% er enig eller uenig i dette. Med hensyn til påstanden om at ”NOS bruker ikke rapporteringen til noe” er frafallet på hele 40%. Blant de som har svart, er det om lag like store andeler som er enig eller delvis enig i den påstanden (31) som det motsatte (28%).

Kjønn, land og alder, fagområde: Er det så noen interessante funn å melde om vi splitter vi opp på sentrale bakgrunnsvariabler når det gjelder utlysnings-, søknadsbehandlings- og rapporteringsrutiner? Generelt vil vi peke på at bakgrunnsvariablene slo lite ut innenfor disse aspektene ved nemndenes virksomhet,

sannsynligvis å forvente siden det totalt var stor oppslutning om NOS' virkemåte i denne sammenheng. Generelt er det små forskjeller - på et punkt ser vi likevel en tydelig kjønnsforskjell: En klart større andel av mennene (76%) syns fullt eller delvis at ”tilbakemeldingen om resultatene er god” (34 av 45), mens den tilsvarende andel blant kvinnene er 59% (13 av 22).

3.3 NOS-midlenes betydning for forskningen

Hvilken betydning har prosjektmidlene for dannelse av forskernettsverk, for enkeltforskeren, for nettverket - og ikke minst for nordisk forskning (nordisk nytte)? Tabellene under 3.3 viser hovedresultatene når det gjelder disse spørsmålene.

NOS-prosjektets betydning for nettverksdannelse: Det er åpenbart en overkommelig sak å finne nordiske partnere til et NOS-nettverk og når prosjektgruppen er etablert, befinner forskeren (de fleste) seg i et godt faglig nettverk som varer utover det aktuelle prosjektet. Og et nordisk nettverk er enklere å forholde seg til for de aller fleste enn et EU-nettverk. Det er hovedbildet med basis i tabell 3.4.

Tabell 3.4 Erfaringer med å danne nordiske nettverk i NOS-prosjekter. Prosent.

Hva er din erfaring med å danne nordiske nettverk i NOS prosjekter?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Det er vanskelig og tidkrevende å finne nordiske partnere	14,9	28,4	20,9	35,8	0,0	67
Prosjektmidlene resulterer i gode faglige nettverk	70,1	20,9	3,0	1,5	4,5	67
Prosjektmidlene resulterer i faglige nettverk med varig verdi	64,2	20,9	6,0	0,0	9,0	67
Det har langt større omkostnader å delta i et EU-nettverk enn i et nordisk nettverk	58,2	23,9	1,5	3,0	13,4	67

Mer konkret er bildet slik: Et knapt flertall av respondentene (57%) opplever at det ikke er vanskelig eller tidkrevende å finne nordiske partnere, men det er også mange som er enig eller delvis enig i det motsatte (43%). Videre er et overveiende flertall (85%) enige eller delvis enige i påstanden om at ”prosjektmidlene resulterer i gode faglige nettverk”. Og knapt like mange (82%) er enige eller delvis enige i påstanden om at ”prosjektmidlene resulterer i faglige nettverk med varig verdi”. Når det gjelder forholdet mellom et nordisk nettverk og et EU-nettverk er klart de fleste (82%) enige eller delvis enig i at ” det har langt større omkostnader å delta i et EU-nettverk enn i et nordisk nettverk.

3.4 NOS-prosjektets betydning for forskerne

Forskerne er altså her representert ved prosjektlederne. Hovedbildet er at et overveiende flertall har hatt et godt utbytte av forskningen langs ulike dimensjoner.

Tabell 3.5 Betydningen av det aktuelle NOS-prosjektet for prosjektlederne. Prosent.

Hva har NOS-midlene på <u>dette</u> prosjektet betydd for deg?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Jeg fikk tilstrekkelig støtte i forhold til det jeg hadde søkt om	58,2	16,4	11,9	10,4	3,0	67
Midlene har bidratt til faglig fornyelse	67,2	25,4	1,5	1,5	4,5	67
Midlene har vært et viktig ledd i internasjonaliseringen av min forskning	56,7	22,4	10,4	6,0	4,5	67
Midlene har resultert i gode faglige nettverk som ikke hadde villet la seg realisere uten NOS-midlene	56,7	26,9	9,0	1,5	6,0	67

Mer konkret viser tabellen følgende: Først: et klart flertall (74%) er helt eller delvis enig i at de fikk tilstrekkelig støtte i forhold til det de hadde søkt om. Hele 93% av prosjektlederne mener helt eller delvis at prosjektet har bidratt til faglig fornyelse og svært mange (79%) mener (enig eller delvis enig) at det har vært et viktig ledd i internasjonaliseringen av deres forskning. Vi var inne på nettverksverdien i bolken over, her blir den ytterligere bekreftet: 84% er helt eller delvis enig i at ”midlene har resultert i gode faglige nettverk som ikke hadde villet la seg realisere uten NOS-midlene”.

3.5 NOS-prosjektets betydning for nordisk forskning

Et overveiende flertall av respondentene melder om at prosjektet de har vært prosjektledere for, har avfødt faglig utvikling av ulik karakter. Når det gjelder prosjektets betydning for EU-forskning og dannelse av et EU-nettverk, er bildet langt mindre entydig. Vårt materiale viser likevel at NOS-nettverkene har en klar verdi som springbrett til et utvidet EU-nettverk

Tabell 3.6 NOS-prosjektets betydning for nordisk forskning. Prosent.

Hva har prosjektet <u>som helhet</u> betydd for prosjektnettverket/for nordisk forskning?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
Prosjektet har bidratt til interessante faglige resultater	73,1	17,9	4,5	0,0	4,5	67
Prosjektet har bidratt til kompetanseutvikling i nettverket	62,7	26,9	3,0	0,0	7,5	67
Prosjektet har bidratt til metodeutvikling	37,3	35,8	14,9	4,5	7,5	67
Prosjektet har bidratt til teoriutvikling	32,8	41,8	11,9	3,0	10,4	67
Det nordiske nettverket i NOS-prosjektet har vært plattform for et utvidet EU-nettverk	7,5	19,4	13,4	44,8	14,9	67
De nordiske partnerne i et EU-nettverk utgjør forskergruppen i NOS-S-prosjektet	3,0	10,4	6,0	56,7	23,9	67

Mer konkret er den ”nordiske nytten” av det aktuelle prosjektet følgende: Hele 91% opplever helt eller delvis at ”prosjektet har bidratt til interessante faglige resultater”, nær like mange (90%) mener (enig eller delvis enig) at det har bidratt til kompetanseutvikling i nettverket. Når vi splitter opp ervervet kompetanse på henholdsvis teoriutvikling og metodeutvikling, har bildet endret seg noe: 75% er enig eller delvis enig i at ”prosjektet har bidratt til teoriutvikling”, noen færre (73%) er enig eller delvis enig i at det har bidratt til metodeutvikling. Så til den nordiske nytten i forhold til EU-prosjekter: Flertallet (58%) er helt eller delvis enig i at det nordiske nettverket i NOS-prosjektet *ikke* har dannet plattform for et utvidet EU-nettverk, relativt mange (27% enig eller delvis enig) oppgir at prosjektet har vært viktig i EU-forskningen og overraskende mange (15%) har ikke besvart dette spørsmålet. Når det gjelder den omvendte påstanden er resultat forskjellig, ikke overraskende: 13% (enig eller delvis enig) har krysset av for at ”de nordiske partnerne i et EU-nettverk utgjør forskergruppen i NOS-prosjektet” og 76% (uenig eller delvis uenig) mener det motsatte.

Kjønn, land, alder, fagområde ...: Splitter vi opp på sentrale bakgrunnsvariabler når det gjelder bolken over om NOS-midlenes betydning for forskningen, vil vi framheve følgende:

- de *kvinnelige prosjektlederne* syns i markert større grad at ”det er vanskelig og tidkrevende å finne nordiske partnere” enn de mannlige: blant kvinnene er 64% (14 av 22) enig eller delvis enig i denne påstanden mot tilsvarende 33% (15 av 45) blant mennene.

De andre funnene vi vil vise til her er knyttet til internasjonalisering av forskningen eller mer konkret til forholdet mellom NOS-prosjekter og EU-forskningen. Hovedkonklusjonen er at det aktuelle NOS-prosjektet har en tett kobling til EU-forskningen for flest *ynge* forskere og klart flest *samfunnsvitere*. I et bredere internasjonaliseringsøyemed har NOS-

midlene vært sentrale for spesielt prosjektlederne med bakgrunn i de historiske vitenskapene og statsvitenskap. Mer konkret:

- Som vi er kjent med, synes de fleste prosjektlederne at ”NOS-midlene har vært et viktig ledd i internasjonaliseringen av min forskning” – dette er utpreget blant *historikerne*, der nesten alle er enig i den påstanden med unntak av to som er delvis enig. Statsviterne følger hakk i hæl der bare en er uenig i påstanden og resten er enig eller delvis enig.
- Blant de yngre forskerne er det relativt flere enn blant de eldre som er enig eller delvis enig i at ”det nordiske nettverket i prosjektet har vært plattform for et utvidet EU-nettverk”, 31% i aldergruppen 37-49 år og 23% i aldersgruppen 50-57 år. Forskjellen er imidlertid mer markert når det gjelder fagområde: blant samfunnsviterne (sammenslåing av de samfunnsvitenskapelige fagområdene pluss tverrvitenskap) er 33% (13 av 40) enige i denne påstanden (om NOS-nettverket som grunnlag for et EU-nettverk) mot 17% av samfunnsviterne.
- Så til den omvendte påstanden der vi ser samme mønster: 17% (5 av 29) av de yngre forskerne er fullt eller delvis enig i påstanden om at ”de nordiske partnerne i et EU-nettverk utgjør forskergruppen i NOS-prosjektet” mot 8% (4 av 38) av de eldre forskerne. Også her er forskjellene mer markerte når det gjelder fagområder: Ingen av humanistene melder at deres NOS-nettverk stammer fra et tidligere EU-nettverk, mens hele 22,5% () av samfunnsviterne er enig eller delvis enig i dette.

3.6 Resultater av forskningen – publisering

Leserne bør her være oppmerksomme på følgende: tallene i tabell 3.7 er basert på prosjektledernes egenrapportering av publikasjoner i det tilsendte spørreskjema. Enkelte respondenter har svart ja på publisering uten å oppgi antall. Tabellen nedenfor underrapporterer derfor publiseringsevne. Som nevnt er det flest prosjektledere innenfor følgende fagområder (jf 3.1): Historiske vitenskaper (14), tverrvitenskapelig forskning (12) og statsvitenskap (9), tabellen må leses med det for øye. En må også ha i bakhodet at prosjektlederne har ledet forskningsgrupper med 3-5 personer som alle er potensielle forfattere av ulike publikasjonstyper. Dessuten må vi ha in mente at alle prosjektene ikke er ferdigstilt så det reelle antall publikasjoner i kjølvannet av de ulike prosjektene vil - også av denne grunn - være noe høyere enn det som framkommer av tabellen.

Med basis i tabellen er det vanskelig å slutte hvorvidt det samlede publiseringsomfanget er stort eller ikke – for hva er standarden som det skal måles mot? Med grunnlag i kunnskap om vitenskapelig publisering innenfor ulike fagområder og skjønn tør vi likevel trekke den overordnede konklusjon at publiseringen i kjølvannet av de 67 aktuelle prosjektene, er *betydelig*. Det gjelder alle publikasjonstyper.

Tabell 3.7 Resultater av forskningen. Antall rapporterte publikasjoner. Etter fagområde og publikasjonstype.

Fagområde	Artikler i		Populær- vitenskape- lige artikler	Artikler i		Rapporter i rapportserier
	nordiske vitenskape- lige tidsskrifter	Andre <i>inter- nasjonale</i> tidsskrifter		fag/lærebøker og konferanse- rapporter	Fag- bøker	
Historiske vitenskaper	17	20	5	31	5	19
Estetiske vitenskaper	27	14	4	15	8	1
Språkvitenskap	24	22	3	44	6	18
Folkloristikk	7	1	1	13	3	1
Teologi		0			3	0
Sosiologi	5	7	0	1	1	3
Statsvitenskap	5	6	2	19	8	6
Økonomi	0	3	1	1	0	15
Pedagogikk/psykologi	0	0	0	0	0	0
Sosialantropologi	7	9	6	12	4	3
Tverrvitenskapelig	6	11	14	54	9	9
Kulturgeografi	0	0	0	0		0
Media og kommunikasjon	1	5	2	0	0	1
Rettsvitenskap	0	0	0	0	0	0
Total	99	98	38	190	47	76

Mer spesifisert vil vi framheve følgende i lys av tabell 3.7: estetiske vitenskaper og språkvitenskap skiller seg ut med et relativt høyt antall vitenskapelige artikler, de scorer også høyt på artikler i fag/lærebøker og fagbøker til tross for at det er bare 6 prosjektledere innenfor estetiske vitenskaper og 5 innenfor språkvitenskap. Ellers vil vi framheve sosialantropologi som med sine 3 prosjektledere også har produsert relativt mye innenfor de ulike kategorier. Innenfor statsvitenskap kunne man kanskje ha forventet mer i lys av at det er den tredje største gruppen av prosjektledere. Ellers ser vi av tabellen at innenfor to av fagområdene har den ene prosjektlederen som har besvart, ikke ført opp noen publikasjoner – det kan enten bety at det ikke er publisert noe innenfor dette prosjektet eller at vedkommende av ulike årsaker ikke har villet besvare spørsmålet.

3.7 Oppfatninger av NOS

Her er det viktig å presisere at prosjektlederne er bedt om å uttrykke sine generelle oppfatninger av NOS-nemndene. Som vi ser av tabellen nedenfor, er det et betydelig frafall blant respondentene, det skyldes nok at påstandene som de ble bedt om å forholde seg til primært gjelder *holdninger* til eller *inntrykk* av NOS heller enn direkte fakta om NOS-

nemndenes virkemåte. Generelt er imidlertid hovedkonklusjonen at det er mye hyggelig tilbakemelding for NOS-nemndene i denne tabellen.

Tabell 3.8 Oppfatninger av NOS. Prosent.

Hva er din <i>generelle</i> oppfatning av NOS?	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig	Ubesvart	N
NOS er et viktig virkemiddel for å profilere nordisk forskning	86,6	9,0	3,0	0,0	1,5	67
NOS deler ut for lite midler til for mange miljøer	16,4	32,8	23,9	6,0	20,9	67
Har man fått midler en gang, er det lettere å få mer	4,5	22,4	11,9	20,9	40,3	67
Originalitet og nyskapende forskning vektlegges for lite	10,4	13,4	29,9	17,9	28,4	67
Å få NOS-midler er et kvalitetsstempel for forskerne/miljøet	35,8	49,3	6,0	0,0	9,0	67
NOS-midler danner en god plattform for deltakelse i EUs forskning	19,4	32,8	13,4	4,5	29,9	67

Hele 96% mener helt eller delvis at ”NOS er et viktig virkemiddel for å profilere nordisk forskning”, ingen er uenige i denne påstanden. På dette punktet er andelen ubesvarte svært lav, så dette resultatet er et viktig signal om at i alle fall forskerne mener at NOS-nemndene er av betydelig verdi. Dette bekreftes indirekte av at 85% er enig eller delvis enig i at ”å få NOS-midler er et kvalitetsstempel for forskerne/miljøet”, heller ingen er uenige i denne påstanden.

Når det gjelder de andre påstandene i tabellen, er som nevnt frafallet såpass stort at datagrunnlaget blir relativt usikkert, det gjelder spesielt påstanden om en ”Matteus-effekt”, hele 40% har unnlatt å svare på om ”har man fått midler en gang er det lettere å få mer”. Som vi vet har de fleste respondentene fått midler bare en gang så de har et relativt svakt erfaringsgrunnlag, 33% er likevel uenig eller delvis uenig i denne påstanden og 30% er av den motsatte oppfatning. Mer markert støtte får påstanden ”NOS deler ut for lite midler til for mange miljøer”, her er 49% enig eller delvis enig, 30% mener det motsatte. Ellers er det en betydelig andel av respondentene som er uenig eller delvis uenig i påstanden om at ”originalitet og nyskapende forskning vektlegges for lite”, men en skal likevel merke seg at en ikke ubetydelig andel (24%) mener det motsatte, 28% har ikke svart.

Kjønn, alder, land, fagområde ...: Bryter vi ned på sentrale bakgrunnsvariable når det gjelder oppfatninger av NOS, er det få funn vi finner verdt å framheve: Det betyr ikke at vi ikke finner forskjeller mellom land, mellom fagområder, mellom kjønn, etc, men forskjellene er relativt små og dessuten er det, som nevnt over, et stort frafall på flere av påstandene i spørreskjemaet på dette punktet, det tilsier enda større varsomhet i hvilke funn vi mener skiller seg ut og ikke. Et resultat tør vi likevel framheve, men det er ikke

overraskende i lys av funn vi har vist til tidligere i dette kapitlet (jf. 3.3) og det gjelder forholdet til EU-forskningen: Langt flere blant de yngre forskerne mener at ”NOS-midler danner en god plattform for deltakelse i EUs forskning” (65%, 18 av 29) enn blant de eldre (45%, 17 av 38).

3.8 Oppsummering

67 prosjektledere har besvart et spørreskjema om deres erfaring med og syn på NOS-nemndene med utgangspunkt i det aktuelle prosjektet de leder/ har ledet.

Generelt har respondentene mye positivt å melde om NOS:

- Nær alle (96) mener¹ at NOS er et viktig virkemiddel for å profilere nordisk forskning
- Nesten like mange synes at det er et kvalitetsstempel for forskerne å få NOS-midler. Det er også viktig å merke seg at:
- Et knapt flertall hevder at NOS-midlene danner en god plattform for deltakelse i EUs forskning. NOS bør imidlertid også merke seg at:
- 24% av respondentene mener at originalitet og nyskapende forskning vektlegges for lite.

Når det gjelder erfaringer med *det aktuelle prosjektet* respondentene har ledet, er også bildet i all hovedsak positivt:

- De aller fleste melder at prosjektet har avlet interessante faglige resultater, vært en viktig del av internasjonaliseringen av respondentenes forskning samt bidratt til faglige nettverk av varig verdi – nettverk som ikke ville ha la seg realisere uten NOS-midlene. Ellers er det verdt å merke seg at:
- Mange (43%) synes det er brysomt å finne nordiske partnere, især mener de kvinnelige prosjektlederne det.
- Nesten alle hevder imidlertid at det har langt større omkostnader å delta i et EU-nettverk, men:
- Nær en tredjedel oppgir at dette NOS-prosjektet har dannet plattform for et utvidet EU-nettverk, ikke overraskende gjelder dette spesielt blant de yngre prosjektlederne og blant samfunnsviterne i undersøkelsen.

Når det gjelder *resultater* av forskningen slutter vi at:

- Publiseringssomfanget er betydelig innenfor alle publikasjonstyper, især scorer estetiske vitenskaper og språkvitenskap høyt.

¹ Med ”mener”, ”hevder”, etc skal en i 3.6 forstå ”enig eller delvis enig med”

Så til *rutiner og prosedyrer* i NOS:

- Nær alle mener at utlysningrutinene fungerer tilfredstillende og at søknadsdokumentene er godt tilrettelagt og et klart flertall (70%) mener at tilbakemeldingen om resultatet av søknadsbehandlingen er god. NOS bør likevel merke seg at:
- 37% påpeker at søknadsbehandlingen tar lengre tid enn den burde og 27% er uenig eller delvis uenig i påstanden om at ”NOS har gitt meg god assistanse i søknadsfasen” (men kanskje de ikke har bedt om støtte?). Når det gjelder tillit til vurderingsprosessen i NOS, er bildet noe sammensatt, en betydelig andel har unnlatt å svare, men et klart flertall stoler på nemndene i vurderingssammenheng. Når det gjelder rapporteringsrutinene, er bildet også noe sammensatt:
- et flertall er positive til måten NOS håndterer rapporteringsrutinene på, men med dem som mener det motsatte, hakk i hæl.

Anbefalingene til NOS i lys av denne surveyen blir dermed (foruten å hvile på sine laurbær):

- Vurdere muligheten av mer støtte til søkere i søknadsprosessen
- Se nærmere på varigheten av søknadsbehandlingen
- Gå igjennom rapporteringsrutinene
- Drøfte: Hva kan NOS (eller andre fora) gjøre med det faktum at nær halvparten av respondentene synes det er vanskelig og tidkrevende å finne nordiske partnere?

Det neste kapitlet vil utdype en del av de hovedfunn som er presentert i dette kapitlet. Utgangspunktet i kapittel 4 er en systematisk gjennomgang av de sluttrapporter som er innlevert i perioden 1999 – 2000 samt intervjuer med 15 forskere.

4 God avkastning på marginellt risktagande?

Tobias Harding, Ulf Sandström, Sverker Sörlin och Gella Westberg (SISTER)

4.1 Inledning

Alltsedan 1960-talets början har det pågått ett mer eller mindre formaliserat samarbete mellan nordiska forskningsråd såväl inom det samhällsvetenskapliga som humanistiska området. 1977 stadfästes detta samarbete genom upprättandet av två nordiska samarbetsnämnder. Därmed bildades de båda internordiska organen *Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning (NOS-H)* som är ett samarbetsorgan för de forskningsråd i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige vilka har ansvar för den humanistiska forskningen, samt *Nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning (NOS-S)* som är ett samarbetsorgan för forskningsråden i dessa länder vilka ansvarar för den samhällsvetenskapliga forskningen. Nämnderna ger bidrag till nordiska forskningsprojekt och till förberedelse/planering av sådana projekt. Bidrag ges också till publicering av resultat från projekt som givits bidrag från NOS.

Till grundvillkoren för den forskning som finansieras via anslag från nämnderna hör att verksamheten skall inbegripa deltagare från flera (minst två) nordiska länder. Hur detta samarbete mer exakt skall eller bör se ut är dock en öppen fråga: Vill man främja samarbeten i form av parallella delprojekt eller önskar man åstadkomma kompletterande samarbeten – eller vill man proaktivt gynna ett mer integrerat och samordnat *samarbete*? I föreliggande undersökning ställs i första hand frågor om hur det nordiska samarbetet påverkats och påverkas av den forskningsfinansiering som går via de nordiska samarbetsnämnderna. Av denna frågeställning följer också ett intresse för vad som kännetecknar samarbetet och vilka effekter som kan antas vara konsekvenser av det nordiska samarbetet.

Denna rapport är utarbetad vid Institutet för studier av utbildning och forskning, (SISTER) på uppdrag av det norska NIFU, som i sin tur fått utvärderingsuppdraget av nämnderna. Den är tänkt att vara en del av en större studie som syftar till att besvara de ovan ställda frågorna. Slutsatserna baserar sig framförallt på den självrapportering som inges till nämnderna och genom intervjuer med ett kvoterat urval aktiva forskare med erfarenhet av denna stödform (här ingår ej planeringsbidrag) samt till viss del på analyser av dessa forskares publiceringsmönster. De projekt vi har studerat är samtliga sådana som inkommit med sina vetenskapliga slutrapporter under perioden 1998-2000. Undersökningen bygger på intervjuer med sammanlagt 15 forskare (se bilaga) som deltagit i samarbetsgrupper finansierade av NOS, vilka lämnat in vetenskaplig slutrapport mellan åren 1998-2000.

Innebörden av detta är att cirka hälften av de grupper som erhållit stöd är representerade i undersökningen.

4.2 Utvärderingens genomförande

I våra studier av NOS-S och NOS-H har vi utgått från de forskningsprojekt (ej planeringsbidrag) som inkommit med slutrapporter under perioden 1998-2000. Projektdokument för dessa finns vid sekretariatet i Stockholm (information från projekt som avslutats tidigare arkiveras vid riksarkivet i Köpenhamn). Inom ramen för detta urval (dvs. tillgängliga projektdokument) har här genomförts en analys av inkomna rapporter och ansökningar. Särskild vikt har lagts vid den information som finns redovisad i slutrapporterna avseende forskargruppernas sammansättning, finansiering och den publicering som avlämnats. För att få ytterligare grepp om den senare aspekten har vi även genomfört stickprovsundersökningar av de publiceringar som enskilda projektdeltagare redovisat på Internet, detta framförallt i syfte att klargöra i vilken mån publicering av forskningsresultaten äger rum även efter slutrapport skickats in. Utöver detta har även intervjuer genomförts för att erhålla en tydligare bild av hur forskningssamarbetet fungerat i praktiken, samt av hur forskarna har upplevt sin samverkan med NOS-S respektive NOS-H.

Intervjupersonerna (femton personer) uppvisar en betydande spridning över de forskargrupper som inkommit med slutrapporter under den studerade perioden. De forskargrupper som studerats bör därför vara representativa för perioden, en bedömning som baseras på inrapporterade ämnen, gruppstorlekar och storlek på beviljat anslag. I de fall då två personer ur samma grupp intervjuats har deras beskrivningar visat sig vara samstämmiga, givet deras olika utgångspunkter. Analysen bygger inte på närmare dokumentation av köns- eller åldersmässiga variabler. Inget tyder på obalans till fördel eller nackdel för olika ämnesområden. Det förtjänar också att nämnas att informanterna består av projektledare eller gruppleadare från respektive land. Undersökningsekonomiska skäl har motiverat denna inriktning på ledande personer.

4.3 Utgångspunkter

Vår utvärdering tar sin utgångspunkt i de explicita mål som styr de nordiska samarbetsnämndernas verksamhet. Dessa finns angivna i stadgarna. Applicerad på det aktuella föremålet NOS-S/H har vi valt att fästa uppmärksamheten i första hand vid ändamålet att stimulera samarbete mellan nordiska forskare. Så sker i denna rapport med hjälp av att informanternas redogörelser och erfarenheter av villkoren för samarbete inom nordiska projekt ligger till grund för analysen.

Vi har också valt att gå utöver detta genom att införa en utvärderingskategori som vi sammanfattande benämner ”nordisk nytta”. Därmed sätts forskningsinsatserna i ett vidare perspektiv. Nyttan kan då definieras utifrån kriterier i termer av mål som skall uppnås med samarbetet och är därtill också det som skiljer det nordiska samarbetet från andra

samarbeten där andra mål kan uppnås i andra geografiska och på annat sätt bestämda konstellationer. NIFU har föreslagit en operationalisering av nordisk nytta i termer av att projekten skall uppfylla följande kriterier:

1. Forskningen skall bidra till kunskapsutbyte och kunskapsutveckling i forskarsamhället.
2. Forskningen skall bidra till nytta utanför forskarsamhället.
3. Forskningen skall uppnå nyttomålen intranationellt, intranordiskt eller externt internationellt.

Forskningen skall bidra till Norden både som intressegemenskap och som värdegemenskap.

Vid sidan av dessa grundkrav finns också en tanke om vad ”nytta” egentligen innebär för Norden och begreppet har i detta sammanhang specificerats i tre grundtyper:

1. Kompetensuppbyggnad: de nordiska ländernas kompetens inom ett visst givet område ökas tack vare forskningen.
2. Nordisk-ekonomisk nytta: forskningen bidrar till Nordens ekonomiska utveckling.
3. Allmänpolitiska mål: Forskningen skapar mervärde för de nordiska länderna på områden som demokrati, välfärd, miljö eller kultur.

På ett allmänt plan är det en övergripande fråga för denna utvärdering att avgöra huruvida dessa effekter uppnåtts genom NOS' verksamhet, men kriteriernas karaktär av långsiktiga effekter gör det omöjligt att undersöka frågan med de empiriska underlag som står till förfogande. Istället görs en mer översiktlig bedömning av riktning och strävanden som kommer till uttryck i de utnyttjade underlagen.

4.4 Resultat från NOS-H

Det är givande att undersöka motsvarande frågeställningar i grannländerna. Och det ger en viss trygghet i slutsatserna. (professor).

En övervägande del av de intervjuade har varit odelat positiva till forskningssamarbetet inom NOS-H. Forskarna och forskningen har berikats med ökat kompetensutbyte, större säkerhet i slutsatserna och komparativa fördelar. Det har också påpekats att de nordiska länderna har en internationellt sett unik balans mellan likhet och olikhet, vilket gynnar komparativa analyser.

Att forskningssamarbetet varit framgångsrikt kan avläsas i mängden publicerat material. Vi har utgått ifrån projekt som har lämnat in vetenskaplig slutrapport. I slutrapporten listas de publikationer som forskningen resulterat i. Men enligt våra studier tillkommer ofta publicerat material ett till ett par år efter det att projektet slutrapporterats. Jämförbara listor

med förteckningar av publiceringar från dessa senkomna forskningsresultat har därför varit svåra att få fram.

4.5 Om anslagsmottagarna

Det finns en stor bredd av universitet och institut bland de forskargrupper som ansökt om bidrag från NOS-H mellan 1995 och 2000, och som skickat in vetenskaplig slutrapport till sekretariatet mellan år 1998 och 2000. Där finns universitet och forskningsinstitut, där finns arkitektkontor forskningscentraler. Några få universitet finns representerade i nästan samtliga projekt. Tromsø är ett sådant, liksom universitetet i Köpenhamn, Helsingfors, Oslo och Bergen (i den ordningen). Det övervägande deltagandet från dessa universitet beror knappast bara på universitetens storlek. Till exempel är både Stockholms Universitet och Lunds Universitet stora inom humaniora, men är ändå underrepresenterade bland de bifallna ansökningarna till NOS-H. En möjlig förklaring till detta är att institutionerna på de mest välrepresenterade universiteten är särskilt starka inom just de ämnen som prioriteras inom NOS-H². En annan är att vissa forskningsområden oftare än andra kan antas föredra NOS-H som anslagsgivare. Smala discipliner, som folkloristik, behöver transnationella nätverk för att uppnå den kritiska massa som krävs för att alla kunna söka större forskningsanslag. Detsamma gäller etnologi och arkeologi - discipliner där Norden också har en framskjuten ställning. För dessa ”smala institutioner” innebär ofta anslagen från NOS-H forskningens vara eller icke vara, eftersom transnationella samarbeten med nationella delfinansiärer tycks alltför komplicerade att budgetera, och riskfyllda i längden. (En delfinansiär kan plötsligt dra sig ur, och därmed fälla hela projektet.)

4.6 Samarbetets syfte och karaktär

Ämnena som finansieras av NOS-H varierar från ”Kolasamisk musikalisk tradition” till ”Den nordiske velfærdsmodel”. I grova drag kan man dela in NOS-H projekten i tre delar - vilka man också kan dela upp i att vara av en politisk och/eller kulturell betydelse för Norden:

1. Nordisk folklore/identitet
2. Nordiska minoriteter
3. Den nordiska modellen

² Knutet till Universitetet i Tromsø är Tromsø Museum, där det bedrivs mycket forskning inom nordisk kulturhistoria, arkeologi och samisk etnografi. Helsingfors Universitet är Finlands största, med ett antal spetsforskningsenheter – på det naturvetenskapliga området. Men där finns också en aktiv institution för kulturforskning med ämnen som arkeologi, etnologi, folkloristik och kulturanthropologi. Norges största universitet, Universitetet i Oslo, bedriver forskning i samarbete med etnografiska museet i Oslo. Vid universitetet i Bergen bedrivs återigen en hel del forskning inom arkeologi och etnologi.

Det går inte att undgå reflektionen att den nordiska inriktningen, som förväntat, är framträdande i projekten. I vissa fall tycks det nordiska dock bestå mer utav forskande subjekt (nordiska forskare) än objekt för forskningen (nordisk empiri). Ett exempel är det finsk-norsk-tyska samarbetet kring ”Feltarkeologisk undersökelse av templet ved Hagios Elias, Asea”, en studie av en tempelbyggnad från det antika Grekland. Ofta initieras projekten av etablerade seniorforskare som redan har god kontakt med sina nordiska kollegor. De knyter sedan till sig doktorander från sina respektive institutioner.

Forskningen pågår vanligtvis under 3-7 år, med en eller ett par nordiska sammankomster per år. Mängden publicerat material varierar kraftigt från projekt till projekt, men i de flesta fall har samtliga deltagare i projektet publicerat något. Man kan dock notera att särskilt den internationella publiceringen från många projekt är svag, inte sällan mycket svag. Utöver detta skall en vetenskaplig slutrapport ha lämnats till NOS-H:s sekretariat innan projektet räknas som avslutat.

Det nordiska forskingssamarbetet tycks under studieperioden ha bedrivits parallellt, med komparativa resultat i pluralis som mål, snarare än i ett integrerat samarbete som resulterar i en gemensam slutsats. Det kan diskuteras om det leder till största möjliga ”nordiska nytta” (det begrepp vi valt för att identifiera mervärde i projekten) att bedriva parallella forskningsprojekt med en central anslagsgivare, eller att genomföra integrerade samarbeten. Det senare skulle sannolikt kräva ett större ekonomiskt och administrativt engagemang från NOS-H än vad som hittills varit fallet. Det har också nämnts att NOS-H borde kunna arbeta aktivt för att initiera samarbeten, arrangera seminarier och konferenser. Någon sådan aktivitet har inte noterats.

4.7 Anslag för samarbete

Jag vill söka resestipendium och uppehållsstipendium för att fortsätta projektet. För att kunna sitta tillsammans och snacka, så att man förstår varandra. Men inte för lön. Det lönar sig inte skattemässigt här. Så jag kan lika gärna fortsätta att jobba gratis. Det har jag redan gjort i två år. (real.kand)

Anslagen som ges från NOS-H bör bidra till bildandet av informella nätverk till följd av kravet på flernationellt samarbete, men också genom att finansiera möten och konferenser, resor och uppehålle. Det är sällan som anslagen räcker för att bekosta löner och arbete på hemmaplan i någon större utsträckning. I något fall har man lyckats bekosta en gemensam informatiker. Några upplever anslagen som ”realistiska” för ändamålet (nätverksbildandet), andra stöter i taket.

Vi blev mer restriktiva på grund av takbeloppet. Vi hade planerat ett större projekt, vilket bland annat gick ut över doktoranderna, som hade kunnat få större delaktighet och gjort mer. (professor)

Nackdelen med att inte kunna bekosta löner blir naturligtvis att en forskare måste ägna sig åt det samnordiska projektet ”vid sidan om” annat – avlönat – arbete. Löneförhållanden skiljer sig också mellan de nordiska länderna, inte minst på doktorandnivå, varför även arbetsfördelningen länderna emellan kan bli ojämn. En dansk projektledare var besviken på det svaga svenska deltagandet, men tillade att det naturligtvis berodde på tidsbrist – till följd av parallella projekt på hemmaplan. Andra klagade vid intervjuerna över en överdriven pappersexercis i kontakten med NOS-H, vilket de menade tog dyrbar tid och kraft från själva forskningen.

Det är onödigt byråkratiskt, kanske beroende på inblandning av så många länder. De kräver för mycket rapportering (...) papper som byråkraterna nickade åt och sen satte in i en mapp. (...) Jag ser det som en svaghet att sekretariatet flyttas så ofta. Byråkrater som inte informerar varandra gör att man måste lämna samma uppgifter om och om igen. Och jag som är perfektionist försöker ju att följa alla regler... (professor)

Från NOS-H kräver man detaljerade planer över hur budgeten skall fördelas, vilket enligt en finländsk forskare borde lämnas åt projektledaren som ändå har ansvar för pengarna. I så fall skulle han eller hon under projektets gång kunna besluta om exempelvis en ren administrativ tjänst skulle gynna projektet.

Det krävs att projektledaren blir bokhållare och producerar en massa material som skall in för granskning – men som inte leder till någonting! (...) Därför ville jag inte söka igen, ville inte ägna all tid åt att gissa vilka utgifter som kommer att behöva bekostas, eller vilka datum som man kommer att kunna publicera. Det är just därför den som söker måste ha en andra källa, framför allt i slutskedet. (professor)

Själva samarbetet består i hög grad av att ett antal forskare träffas vid jämna mellanrum för att sedan forska vidare var och en på sitt håll. Enligt de data vi haft tillgång till tycks resultaten publiceras parallellt. Det är förhållandevis sällsynt med sampublicationer, förutom i de antologier som många av projekten resulterar i. Texterna i antologierna tenderar att komplettera varandra, att stå sida vid sida, snarare än att gå i direkt dialog kring intressanta forskningsproblem. Samtliga intervjuade forskare är rörande överens om fördelarna med ett nordiskt samarbete, men uppenbart är också att det krävs stora insatser för att administrera samarbetet. Stöd och rådgivning från ekonomer på hemmaplan är ofta en förutsättning.

4.8 Nordisk nytta

Hur samarbetet gynnar Norden, den så kallade nordiska nyttan, är inte alltid helt klart. Det beror till viss del på om det nordiska består av forskande subjekt eller som forskningens objekt (eller båda). Det beror också på hur man definierar begreppet ”nordisk nytta”. Vissa pekar på den politiska vikten av att föra ut ”den nordiska modellen” i Europa och världen, andra på att Norden faktiskt är världsledande inom vissa ämnesområden (folklore och etnologi). I tider av globalisering är det viktigt att öka medvetandet om regionala förhållanden, traditioner och historia, hävdar en dansk forskare. Att satsa på transnationella

samarbeten och nätverksbyggande är dessutom långsiktigt, menar en norsk forskare, eftersom nya konstellationer ger *input* för nya tankespår.

Det känns inte längre främmande att tänka Finland eller Sverige. Jag har fått naturliga samarbetspartners för framtida projekt. En ”felleskabsfølelse”. Man blir liksom lite släkt med varandra. Annars är man ofta väldigt ensam i avhandlingsarbetet. Här var vi ett tiotal personer som träffades och diskuterade i en öppen atmosfär. (...) Jag kommer att fortsätta att tänka i nätverk. Det har varit banbrytande för mig, med nytt samarbete – det har varit mycket givande för min avhandling. Att komma förbi etablerade tankespår. Att möta främmande människor som forskar på samma område, och kunna tillämpa varandras perspektiv. (doktorand)

Ett kriterium för att få anslag från NOS-H är att det ingår forskare från minst tre nordiska länder i samarbetet. Ibland kan det innebära en hel del sökande efter lämpliga kollegor, men i de flesta fall bygger samarbetet till väsentliga delar på befintliga nätverk.

Hur förhåller det sig med dem som inte kan nordiska språk inom NOS? (...) Hur många representanter i NOS har modersmålet finska? Räkna upp dem! Jag tror att viktig kunskap från ytterkanterna kan tappas bort på grund av detta. (professor)

Inte bara finska forskare är svagt representerade i NOS-H:s akter. I ansökningshandlingarna finns en ruta där man skall fylla i vilket land som eventuellt utelämnats ur samarbetet, och i så fall varför. Påfallande ofta står det att man har haft svårt att få tag på isländska forskare inom området.

Projektet startades med sikte på det stora historikermötet 2001, och jag såg att ingen islänning fanns representerad, trots att det tydligt stod att man skulle studera hela den nordiska modellen, med representation från alla länderna. Så jag tog kontakt och föreslog samarbete. Det är ofta så att islänningar måste vara väldigt medvetna om vad som händer i de andra nordiska länderna. Vi har en känsla här [på Island] att nordiska kollegor borde tänka mer på isländskt deltagande i projekten. Det borde inte vara så svårt att hitta isländska forskare. Enklast vore att ta kontakt med forskningsinstitutet. (professor)

Att ett nordiskt samarbete gynnar forskningen inom humaniora råder dock inget tvivel om. Samtliga intervjuade verkar också vara överens om att samarbetet underlättas genom att finansieras från ett centralt, nordiskt organ. Det faktum att NOS-sekretariatet flyttar runt mellan de nordiska länderna besvärar en del, men inte alla.

Nej, man kunde ha trott att det skulle vara problematiskt att NOS-sekretariatet flyttade runt, tre gånger under mitt projekt. Men det var en stor upplevelse. Den inledande kontakten med Finland visade ett otroligt intresse och iver att få projektet att lyckas. Det betydde mycket på det rent mänskliga planet, i övrigt var kontakterna väldigt tekniska. (real.kand)

Jag upplevde det som väldigt krångligt att sekretariatet flyttade runt vartannat år. Plötsligt släppte de projektet i Danmark, eller Norge, och hänvisade till någon annan. Man var plötsligt inte intressant längre (...)

Den norska sekreteraren var ytterst effektiv, mycket aktiv, nästa intill aggressivt. Men hon hade ingen tid. Och det danska NOS-kontoret var mörklagt. Det svenska kontoret har varit mycket öppnare, tillgängligare. Som forskare är det ju ett intressant fenomen att studera våra skilda mentaliteter och tillvägagångssätt, men det kan bli mycket problematiskt administrativt. (fil dr)

Fördelen med Norden som forskningsområde beror bland annat på den relativa likheten i språk och kultur. Det är lätt att samarbeta om man förstår varandra. Isländskan är, trots gemensamt ursprung, svårare för övriga skandinaver att förstå. För att inte tala om det finska språket, som är något helt annat. Island ligger också geografiskt skilt från de övriga länderna; det är dyrt att åka dit. Resekostnaderna anges ofta som en orsak till varför Island lämnas utanför.

För den isländska forskningen betyder NOS-H, och kriteriet om flernationalitet, ändå väldigt mycket. Att som ett litet land kunna ingå i en större forskningsgemenskap öppnar dörrar både utåt mot världen och inåt mot kolleger i hemlandet.

Forskningsrådets samordning har givit den isländska forskningen en väldig push de senaste tio-femton åren. NOS har haft en stor impact på det isländska forskningsklimatet. (...)

[Det projekt jag har varit involverad i] har haft en spin-off-effekt på det isländska samhället. Många nya studenter har kommit in på detta nya område, som har fått en kraftigare profil. Projektet har genom sitt nordiska perspektiv fått inflytande på isländsk forskning. (professor)

Andra språkliga hinder mötte en dansk naturvetare, som för ett något ovanligare projekt tog kontakt med ett antal humanister (arkeologer) för att erbjuda ett kemiskt analysverktyg av arkeologiska fynd.

Det stora arbetet för arkeologerna var att ta fram och katalogisera deras kunskaper om var, exakt, föremålen funnits. Data överräcktes sen till mig och jag bearbetade dessa data på basis av deras vetande. (...)

Det var ensamt. Naturvetare och humanister talar helt olika språk. Det fanns inga språkbarriärer mellan norska, danska och svenska, men i förståelsen mellan vetenskaperna. Jag kom fram till stora insikter, och det förstod inte alltid humanisterna. (real.kand)

I vissa fall borde forskningsprojekt beviljas anslag trots att bara två nationaliteter deltar, anser en finlandssvensk forskare. En isländsk forskare anser däremot att kriteriet minst tre nationaliteter är av allra högsta vikt, och kanske till och med borde utökas till minst fyra eller fem nationaliteter. Ett högre antal deltagande länder skulle naturligtvis inbegripa Island i högre grad. Å andra sidan vill man gärna undvika att ”spökforskare” ingår i gruppen - forskare som deltar på pappret men inte i realiteten.

Jag har sökt till NOS-H för ett projekt med finlandssvensk litteraturhistoria, men fick avslag, då jag ville ha med forskare från tre håll: finska, svenska och finlandssvenska. Vi

fyllde inte kriterierna för att få bidrag från NOS då. Vi borde ha haft ett land till med. Men det kändes inte naturligt att dra in Danmark! (professor)

Trots dessa svårigheter för de två av de fem nordiska språken måste man nog ändå säga att samarbetet inom NOS-H på ett i flera fall helt avgörande sätt har bidragit till att bygga upp nordiska samarbeten och nordiska nätverk inom de berörda humanistiska disciplinerna. Trots att Island är det minst representerade nordiska landet i de NOS-H-finansierade projekten står det dessutom helt klart att Island tack vare samarbetet i många fall förbättrat sina vetenskapliga kontakter. Denna positiva bild delas mycket riktigt nästan genomgående av de forskare vi har talat med.

4.9 Resultat från NOS-S

Precis som i NOS-H är de samhällsvetenskapliga forskare som fått stöd från NOS-S genomgående mycket nöjda med samarbetet. De jämförelser som gjorts mellan de nordiska länderna har gett intressanta resultat, nya kontakter har knutits och organisationen som sådan uppfattas som obyråkratisk och lätt att ha att göra med. Detta betyder inte att forskarna är helt okritiska i sin hållning till NOS-S men väl att organisationen gjort ett gott intryck helt i paritet med andra forskningsfinansierare de varit i kontakt.

4.10 Om anslagsmottagarna

Som framgår av tidigare sammanställningar (E. Lundgren) fördelar sig NOS-projekten under perioden 1996-2001 så att det finns en övervikt för norska projektledare, följda av svenska och danska. De norjeledda projekten mottar också en stor del av de totala projektmedlen, vilket är anmärkningsvärt med hänsyn t.ex. till hur verksamheten finansieras. Detta kan möjligen förklaras med det faktum att norsk tillämpad samhällsvetenskaplig forskning har en finansieringsstruktur som tvingar fram en projektorientering hos forskarna. Huruvida det förhållandevis låga intresset från svensk sida beror av alternativa finansieringsmöjligheter eller lågt intresse för nordisk komparation må vara en öppen fråga.

Det kan inte hävdas att universitetstillhörighet eller motsvarande skulle påverka tilldelningen av projekt och projektmedel. Tvärtom bör det framhållas att det bland de samhällsvetenskapliga projekten finns en betydande spridning mellan lärosätena. Det är dock tydligt att den avgjort låga aktiviteten från svenskt håll medför att såväl universiteten i Uppsala som i Lund helt saknar representation i de projekt som avrapporterades under den studerade perioden 1999-2001.

Markant är att ämnesvalet styr forskargruppernas sammansättning, vilket medför att NOS-medlen i huvudsak används till monodisciplinära projekt inom ramen för relativt okontroversiella ämnen. Märkbart är också att den mer tillämpade forskningen betonas.

Detta till trots är de tvärvetenskapliga projekten påtagligt få och sällsynta (psykologi/språkvetenskap samt landsbygdsforskning är två exempel i materialet).

4.11 Samarbetets syfte och karaktär

Av de projekt vi studerat är så gott som samtliga sammansatta av 3-5 nationella delprojekt samordnade av en ensam initiativtagare. Det som finansieras med NOS-medel är i första hand samordningskostnaderna, det vill säga kostnader för kommunikation, resor, möten, seminarier, interna konferenser etc. I vissa fall har medel dessutom gått till att stödfinansiera undersökningar i ett eller två nordiska länder där det nationella delprojektet av en eller annan anledning saknat tillräcklig finansiering.

De nationella delprojekten hade egen finansiering (...) både anslag och tjänster. NOS-pengarna användes alltså till såväl samordningskostnader som möten och resor när de olika studierna skulle sammanföras. (projektledare)

Vanligen bildas projektkluster genom att den blivande projektledaren tar kontakt med professorskollegor i de övriga nordiska länderna i syfte att genomföra en gemensam jämförande studie inom det område där han eller hon själv är verksam. De personer som på detta sätt väljs ut är i första hand de som redan blivit uppmärksammade inom det aktuella forskningsfältet och som kan antas vara sysselsatta med studier som skulle kunna bilda utgångspunkt för en komparation. I normalfallet är det sedan dessa personer som själva bildar de nationella projektgrupperna utifrån de forskare och doktorander som redan är knutna till dem. I andra fall utgår grupperna istället från en eller flera forskare inom samma land (och oftast inom samma universitet) som de ursprungligen kontaktade forskarna rekommenderat.

Huvudintrycket från vår undersökning är att projekten i stort sett byggs utifrån redan existerande nätverk. Nätverk som i större eller mindre grad utvidgas till att omfatta ytterligare personer. Det utifrån forskningspolitisk synpunkt mest eftersträvaransvärda resultatet torde naturligtvis vara att nya kontakter knyts när forskargrupperna byggs upp. Grupper som består av nya konstellationer är med all sannolikhet det som ger nya resultat även ur forskningssynpunkt. Nackdelen med de grupper som utgår från redan existerande kontakter (vilket ofta innebär att en statusmässigt stark person i ett land knyter sina motsvarigheter i tre till fyra andra länder till sig) är nämligen att de inte bildas med utgångspunkt i hur mycket tid respektive forskare är villig att lägga ned i projektet. Här synes det finnas risk för minst motståndets lag, dvs. att forskargrupperna inte bildas med syfte att komplettera och skapa nya perspektiv, utan att tradera redan kända och beprövade. En annan nackdel är givetvis att ett sådant förfarande inte tillför någonting till nätverksbyggandet i det nordiska forskarsamhället förutom att konsolidering av existerande nätverk – en funktion som möjligen inte skall underskattas eftersom den kan fungera som språngbräda till annan finansiering och nya projekt.

Projektet *Nordiske parlamenter og parlamentarikere på 1990-talet* (som genomfördes i mitten på 1990-talet) tas här tas som exempel på ett ovanligt integrerat projekt, i den meningen att de olika delprojekten planerades gemensamt och genomfördes utifrån en i förväg överenskommen mall. Dessutom skedde även projektets avrapportering gemensamt i form av en engelskspråkig bok publicerad i USA. Samtidigt som de flesta projekt är betydligt mindre integrerade än så, låter sig även ett ovanligt integrerat projekt alltså beskrivas i termer av samordning och delprojekt. Samtidigt konstateras det å andra sidan av nästan samtliga intervjuade att de jämförande studier som blivit frukten av samarbetet aldrig skulle kunnat genomföras utan att medel tillförts från NOS-S.

Jag är helt övertygad om att det inte funnits [någon möjlighet att genomföra jämförelsen] i den formen om det inte funnits projektpengar i någon form... Det här var den finansiären vi hittade. (professor)

Denna lägesbeskrivning stöds i första hand av de intervjuer vi har genomfört med forskare i projekt slutrapporterade under perioden 1998-2000 där samarbetet beskrivits på just detta sätt. Beskrivningen stöds även av det mönster som framträder bland de inrapporterade publikationer som utgått från projekten. Sampubliceringar förekommer endast i undantagsfall, något som i bibliometriska sammanhang brukar anses tyda på att resultaten framkommit genom mer individuellt genomförd forskning (detta gäller i allt högre grad inom samhällsvetenskaperna, men är sannolikt inte tillämpligt inom humanistisk forskning). Av titlarna att döma finns det dessutom en kraftig tendens till att de publiceringar som signerats av enskilda forskare och doktorander ofta gäller resultat från de nationella delprojekten. Detta kan troligen även förklara skillnaderna i publiceringsmängd mellan olika projekt. Förklaringen skulle i så fall vara att rapporteringen av delprojekt inte sker på ett likformigt sätt mellan olika projekt. En del väljer att redovisa rapporter i alla former medan andra föredrar att betrakta slutvolymen som den enda giltiga publiceringen. Praxis skiljer sig mellan ämnen och mellan länder. Denna hypotes stöds av de stickprovsundersökningar vi gjort på forskarnas publikationsmönster. En annan faktor som ger stöd åt bilden av projekten som uppdelade i delprojekt är att publicering i mycket hög grad sker antingen i respektive forskares hemland eller internationellt.

4.12 Vilka problem kan iakttas i samarbetet?

Vid de tillfällen då problem i samarbetet tagits upp i intervjuerna har de inte i första hand gällt problem som uppstått som en följd av skillnaderna mellan de olika nordiska länderna, vare sig i fråga om språk, kultur eller forskningspolitiskt system. Ingen har sagt sig vara besvärad av till exempel nationella skillnader i fråga om självfinansieringskrav. I det enda fall när detta kommit upp gällde det istället skillnaderna i finansieringskrav mellan ”den fria institutssektorn” och universitets- och högskolesektorn mellan vilka förhållandena av allt att döma skiljer sig betydligt mer än de gör mellan forskare från olika länder men inom samma sektor.

På ett liknande sätt tycks de språkliga svårigheterna vara större mellan discipliner än mellan länder. En forskningsledare uttryckte detta så pass starkt som att man varit tvungen att utarbeta en helt ny terminologi för att kunna förstå varandra. Detta problem torde vara särskilt allvarligt om man önskar fortsätta samarbetets stöd mer problemorienterad forskning eftersom sådan forskning i högre grad än annan tenderar att vara just tvärvetenskaplig. Detta är å andra sidan en typ av forskning där det måste framhållas att mervärdet av nordiskt stöd i fråga om kontaktskapande blir dubbelt i och med att man på en gång skapar kontakter över nations- och disciplinräns. Denna typ av samarbeten tenderar därtill att skapa fler nya kontakter än de strikt inomdisciplinära.

4.13 Forskarnas intryck av NOS-S

Trots att vissa forskare sett problem i samarbetet inom sina egna projekt och trots att NOS' krav i vissa fall kan ha verkat styrande då projekten satts samman har samtliga de tillfrågade samhällsvetenskapliga forskarna sagt sig vara mycket nöjda med sina erfarenheter av NOS-S. Flera forskare säger sig dessutom gärna arbeta med denna finansiär igen. I jämförelse med andra nordiska finansiärer framgår det av de flesta intervjuerna att man inte sett någon betydande skillnad vare sig i bemötande eller i fråga om effektivitet. Det enda undantaget från den regeln är i själva verket den forskningsledare som framhöll NOS-S som märkbart effektivare och mindre byråkratiskt än Norges Forskningsråd. Då jämförelser görs mellan NOS-S och EU:s forskningsfinansierande organ framhävs NOS-S genomgående som både lättare att samarbeta med och mera effektivt än sina europeiska motsvarigheter. Detta är också den typ av fördelar som oftast framhålls NOS-medlen så som de fungerat under den aktuella perioden: korta handläggningstider, mer än ett ansökningstillfälle per år och vänligt bemötande. Flera forskningsledare nämner dessutom den förståelse de upplever att NOS-sekretariatet uppvisat för oförutsedda händelser i projektets utveckling, en flexibilitet som är mycket uppskattad och som dessutom har underlättat det egna arbetet betydligt och därmed också ökat kvaliteten i resultatet.

4.14 Nordisk nytta

Har då nordisk nytta uppnåtts med dessa projekt? Samtliga de projekt som granskats redovisar i sin självrapportering såväl en nytta för forskarsamhället som en nytta av utomakademiskt slag antingen ekonomiskt, välfärdsmissigt eller demokratiskt. Den akademiska nyttan kan definieras i termer av nya kontakter och av jämförande studier som sannolikt inte kunnat genomföras utan stöd ifrån NOS. Den utomakademiska nyttan kan vi i och för sig enbart bedöma utifrån projektens självbeskrivning, men det är märkbart att hänsyn till dessa aspekter tagits vid projekturvalet samt att projektföreträdarna både i de intervjuer vi genomfört och i sina slutrapporter anser sig uppfylla mål de ställt upp i sina ursprungliga ansökningar.

Samtidig som det är helt klart att samnordiska studier och samarbeten genomförts i stor utsträckning tack vare NOS-S' projektanslag måste vi för tydlighetens skull även understryka att detta på intet sätt innebär att några väl integrerade samnordiska forskargrupper skulle ha bildats. Även i de till synes mest integrerade av projekt vi studerat innebar integrationen att man tillsammans och i förväg fastställde hur undersökningen skulle genomföras för att sedan dela upp projektet i nationella delundersökningar och att sedermera återuppta det integrerade samarbetet i anslutning till färdigställandet av slutrapporten. I de flesta fall är integrationsgraden ännu lägre.

Vår uppfattning är dock att detta är ett direkt resultat av att de flesta projekten använder NOS-medlen inte som egentlig huvudfinansiering utan just för att finansiera samordningen av nationella verksamheter finansierade antingen av nationella forskningsråd eller av de egna universiteten. I vissa fall har NOS-medlen visserligen använts för att genomföra studier i ett land där den egna finansieringen inte räckt till. Trots detta är vårt allmänna intryck att gruppbildning i de flesta fall sker på den redan existerande nationella forskningens villkor. Samtidigt är det svårt att se hur det skulle kunna vara på något annat sätt så länge som NOS-S resurser inte räcker till att finansiera hela projekt. Inom ramen för nuvarande budget är det omöjligt att åstadkomma mer än enstaka projekt och nätverksinsatser. Vår uppfattning är att man i förhållande till nuvarande ramar lyckas ganska väl med att stimulera kontakter och samarbeten mellan forskare i Norden och inom ämnesområden som enligt fastslagna normer kan anses nyttiga ur ett allmännordiskt perspektiv. Tack vare NOS-S har dessutom ett stort antal jämförande studier gjorts kring olika förhållanden i de nordiska länderna, jämförelser som enligt de inblandade forskarnas egen uppfattning aldrig skulle kunna ha genomförts om inte denna typ av projektmedel funnits tillgängliga.

5 Drøfting

5.1 Innledning

Samarbeidsnemdene er tillagt to hovedoppgaver: For det første skal de være søknadsbehandlende organ. For det andre er de tillagt forskningsstrategiske oppgaver. Drøftingen av nemdenes virksomhet vil følge denne inndelingen. Drøftingene tar utgangspunkt i den forutgående beskrivelsen av nemdene. Analysen vil fokusere på følgende hoveddimensjoner: Nemdenes sammensetning, deres organisering og valgte prosedyrer.

Som utgangspunkt for analysen, har vi valgt å drøfte NOSene ut ifra de oppgaver de har i dag og den måte de er organisert på. Deretter vil vi drøfte alternativer for NOSenes fremtidige virksomhet. Innledningsvis vil vi imidlertid først formidle vårt hovedinntrykk av NOS-virksomheten.

5.2 NOS - et hovedinntrykk

Norden fremstår i våre undersøkelser tydelig som et fruktbart område for komparative studier, gjennom både å være tilstrekkelig enhetlige for å lette samarbeidet, og tilstrekkelig ulike for å muliggjøre interessante sammenligninger. I større internasjonale samarbeid overskygger ulikhetene ofte likhetene. Et europeisk samarbeid kan lide av kommunikasjonsproblemer og ulike tradisjoner som gjør det vanskelig å gjennomføre sammenlikninger, til tross for at større ulikheter kunne tenkes gi bedre grunnlag for komparativanalyse. Det er således balansen mellom likheten og ulikheten som gjør Norden unik som forskningsområde.

Det kom en slags hybrid i forbindelse med at vi kom med i EU. Man trodde at man ikke lengre skulle behøve å gå via Stockholm og København, at man kunne gå direkte til London eller Paris. Men generelt er det ikke lett å få internasjonale kontakter. Konkret er det mye lettere å samarbeide innen Norden, det er nært både språklig og geografisk. Og det er også lettere å vise en sterk forskningsprofil hvis man har tilgang til hele Norden. (Finsk professor)

Hvorvidt de nordiske land er den mest hensiktsmessige kombinasjonen for komparative studier, er på den andre siden et spørsmål som rimeligvis varierer fra område til område. Ved en NOS-finansiert studie av utdanning kom man for eksempel frem til at de nordiske lands syn på spørsmålet var betydelig mer ulike enn hva man hadde ventet. I et annet tilfelle har det blitt antydnet at de nordiske land i virkeligheten skulle være så like at en sammenligning ville bli meningsløs. Selvfølgelig finnes det forskjeller, men ikke alltid akkurat de forskjellene som man er interessert i å undersøke.

Selv når det gjelder sammensetning av forskergrupper kan man stille spørsmål om de nordiske land utgjør en selvsagt gruppe. Det gjør de nok i mange tilfeller ikke. Islands

deltagelse er for eksempel noe som vanligvis tilføres i etterhånd, ofte for å oppfylle formelle kriterier for å søke midler fra NOS. Slike byråkratiske forstyrrelser er å vente innenfor rammen av et spesialadministrert program og gjenkjennes også fra forskjellige EU-programmer. Det er derfor viktig å stille spørsmålet om det finnes en annen tenkt gruppe av land som kunne passe bedre som grunnlag for et samarbeide enn de nordiske. Alternativet til nordisk nytte burde derfor ikke kun være nasjonal nytte, men andre typer av multinasjonalt definerte nytte. I et slikt perspektiv peker EU seg ut. Etter vår vurdering vil dette ikke være til fortregning for det nordiske perspektivet, men en plattform for fellesnordiske initiativ i forlengelsen av den nordiske forskningsvirksomheten jf. surveyen blant prosjektlederne hvor særlig de yngre prosjektlederne, spesielt innen NOS-S fremhever at det nordiske samarbeidet er et springbrett i forhold til EU-forskningen.

Det bør fremheves at de forskerne vi har hatt kontakt med, søker NOS til tross for at det kanskje ikke alltid er selvsagt å søke samarbeidspartnere innen Norden. EU oppleves som et byråkratisk tidkrevende og problematisk alternativ. I tillegg anser man at også EU ser ut til å streve etter å styre samarbeidet i visse retninger, for eksempel å forfordelkomparasjoner mellom EUs medlemsstater fra nord og sør, hvilket er meget problematisk. Ønsket om støttemuligheter for samarbeid med de baltiske statene har vært fremmet jf Nordisk Ministerråd/NorFa som har som prinsipp fra 1995 at de baltiske stater skal med. I hvert fall i Sverige finnes det allerede nasjonale forskningsfinansierte instanser som støtter slikt og det finnes ingen hindringer for at en slik støtte koples til et allerede eksisterende NOS-prosjekt. Det nordiske samarbeidet kommer sannsynligvis også i fremtiden til å være en fruktbar komplettering både når det gjelder muligheter for den forskningsstøtte som tilbys av nasjonale forskningsfinansierende instanser, uavhengig av internasjonale sammenligninger som gjøres, og av annet multinasjonalt samarbeide som skulle kunne oppstå. I tillegg kan det finnes sterke grunner for å bygge opp samarbeidet innen Norden ytterligere med hensikt å integrere de nordiske statene til en mer sammenhengende forskningsregion, om ikke annet fordi de enkelte statene helt enkelt er for små for å oppnå den kritiske masse som behøves av dem som ønsker å delta i internasjonal konkurranse. I så fall mener vi at det i fremtiden må legges større vekt på å gi støtte til oppbygging av genuint nytt samarbeide og nettverk. Slik situasjonen er i dag, går NOS-støtten til allerede sterke forskere og forskergrupper som med disse midlene kan bygge ytterligere ut deres nettverk og forskningsporteføljer.

Det er åpenbart at de prosjektene som er vurdert, har en nordisk profil som langt overstiger det som man forventer seg å finne blant prosjekter finansiert av de nasjonale forskningsråd eller andre instanser. Dette gjelder så vel forskningsgruppene sammensetning som prosjektene emner. En konklusjon er at *NOS virkelig gir en merverdiøkning* jf. prosjektledersurveyen i kap.3 og analysen i kap.4. Dersom NOS ikke hadde eksistert, ville den nordisk profilerte forskningen ikke ha hatt like mange prosjekter, og tatt i betraktning hvor små NOS-midlene er, så betyr det at den nordisk profilerte forskningen knapt hadde eksistert. Nordisk forskning er helt enkelt ikke slik forskning som forskere bedriver om de

ikke stimuleres av en aktiv forskningsfinansiering med spesielle ressurser. På denne bakgrunn er det *rimelig å støtte NOS*.

Man kan også argumentere for at *ressursene til nemdene bør øke*. For øyeblikket er søknadsmassen ganske liten, hvilket sannsynligvis henger sammen med at mange anser det urimelig å endre sin forskningsprofil i nordisk retning for så begrensede økonomiske midler. Ved å øke midlene vil man sannsynligvis styrke den nordiske dimensjonen med en faktor som er større enn én.

5.3 NOS som søknadsbehandlende organ

I de følgende underavsnittene vil vi drøfte NOS-virksomheten ut ifra dagens premisser.

5.3.1 Nemdenes sammensetning

Representantene til de to nemdene utpekes av de nasjonale forskningsrådene. De samme representantene deltar også i fellesmøte mellom NOS-H og NOS-S. I tillegg deltar representanter fra de nasjonale forskningsrådssekretariatene i møtene som observatører samt at de deltar idet forberedende sekretærmøtet.

Det kreves at representantene skal være medlemmer av de respektive landenes forskningsråds(område)styrer eller av rådenes andre organ. Det forutsettes at representantene er erfarne forskere. Den praksis som er fulgt i de ulike forskningsrådene, har bidratt til at det ikke er grunn til å trekke i tvil representantenes formelle kompetanse til å behandle søknadene på en faglig forsvarlig måte. Prosjektlederundersøkelsen viser også klart at de har stor tillit til nemdenes kompetanse. Det er således i denne sammenheng ingen grunn til å endre den praksis som er fulgt.

NOS-systemet er basert på en fagområdeinndeling hvor man har hatt en nemd for naturvitenskap, en for medisin, en for humaniora og en for samfunnsvitenskap. En slik fagområdeinndeling er valgt blant annet for at fagspesialister skal vurdere de fagspesifikke oppgavene som er tillagt de ulike nemdene - et prinsipp få vil være uenige i. Hvis vi ser nærmere på prosedyrene for oppnevning og resultatene av disse i form av hvilke fagspesialiteter som har vært representert i de to aktuelle nemdene, er det grunn til å sette et lite spørsmålstejn ved om man har lyktes særlig godt i å dekke fagfeltene. I utgangspunktet er det en umulighet å dekke eksempelvis humaniora i sin fulle bredde i en komite som består av fem medlemmer - noen fagområder vil være representert og andre ikke. Man har således i utgangspunktet brutt prinsippet om at søknadene skal vurderes av fagspesialister i *nemdene* tilsvarende søknadenes fagprofiler. Når vi kopler dette med at vi ikke har funnet spor av at det har vært en koordinering mellom de nasjonale forskningsrådene med hensyn til hvem som skal sitte i nemdene for å få en bredest mulig fagdekning, understreker dette at det forannevnte prinsipp ikke ligger til grunn for sammensetningen av og søknadsbehandling i nemdene - spesialist behovet dekkes utenfor nemdene i form av ekspertvurderingene. Implikasjonene av dette er, etter vår vurdering, at

kravet om faglig representasjon ikke er til hinder for at de to nemdene kan slås sammen til *én* nemd.

5.3.2 Nemdenes organisering

For tiden er arbeidet organisert i to separate nemder NOS-H og NOS-S samt et felles møte dem i mellom. Arbeidsmengden i form av antall søknader som skal behandles varierer noe, men gjennomsnittet for perioden ligger på om lag 50-60 søknader per nemd. I samlet omfang vil ikke arbeidsmengden utgjøre mer enn søknadsmengden til nasjonale programstyrer. Utifra en ren mengde betraktning er det således ingen grunn til at de to nemdene ikke burde kunne slås sammen til *en* søknadsbehandlende nemd.

I tre av de fem nordiske land har man på nasjonalt plan organisatorisk slått sammen humaniora og samfunnsvitenskap innen forskningsrådssystemene. Etter vår erfaring har dette fungert tilfredsstillende. Så vidt vi har brakt i erfaring, arbeides det også i Danmark med henblikk på å få til en slik sammenslåing og Island har allerede fattet vedtak om dette. Denne trenden tilsier derfor at det er praktisk mulig å få til en forenkling også i forhold til NOSenes organisering.

5.3.3 Valgte prosedyrer

Ved årets søknadsbehandling har man gjennomført en omlegging som i hovedtrekk innebærer at forut for NOS-møtene har sekretærene, supplert med ordføreren og sekretariatet et forberedende møte der søknader med formelle feil og mangler lukkes ut.

Forskningsrådene innhenter **to** ekspertvurderinger per søknad (i år til sammen omlag 160 uttalelser). De fleste land benytter eksterne eksperter. Ekspertuttalelsene sendes NOS-medlemmene til vurdering, og de legger fram sin egen vurdering av søknaden sammen med ekspertvurderingen. Systemet må vurderes som en billig løsning for NOS (isolert), som ikke bruker midler av eget budsjett til faglige vurderinger .

Hvert land lager sin egen 10-på-toppliste av prioriterte prosjekter som sendes sekretariatet. Sekretariatet sammenstiller rangeringen og poengsetter. Dette gir grunnlag for en grovsortering i søknader som skal vurderes nærmere av nemdene og søknader som forkastes (tidligere ble *alle* søknader diskutert på møtene). Så vurderes de søknadene som kommer gjennom grovsorteringen i forhold til budsjettet for tildelingen. Man diskuterer seg frem til enighet i forhold til den økonomiske rammen. Det er ingen tradisjon for avstemninger selv om det formelt sett er mulig. Konsensusorienteringen medfører at det i enkelte sammenhenger reelt sett nedlegges veto, dvs. at ett medlem kan stoppe en sak.

Sett under ett er dette en relativt omstendelig prosedyre hvor en rekke aktører på ulike nivåer deltar for å bringe frem et godt fundert beslutningsunderlag. Til tross for de forenklinger som har funnet sted i prosedyrene det siste året, er det et betydelig rom for en effektivisering av søknadsbehandlingen ikke minst i form av en forenklet saksgang.

Etter en gjennomgang av sakskartene, sakspapirene og møtereferatene fra sekretærmøtene som holdes i forkant av nemdsmøtene, er det vanskelig å forstå hvilket bidrag disse møtene egentlig gir til søknadsbehandlingen utover at de fjerner søknader som skal avvises på formelt grunnlag. Dette er en oppgave som bør overlates til nemdenes sekretariat i samråd med nemdenes ordførende. I det hele tatt fremstår sekretærmøtene som overflødige og dets funksjoner bør overlates til nemdenes sekretariat. Sekretærmøtene bør således opphøre.

For å forenkle saksgangen foreslår vi at søknadene stiles til NOS-sekretariatet. Sekretæren vurderer søknadens formalia, og eventuelt avviser søknader som ikke oppfyller de formelle kravene. Sekretæren i samråd med nemdsleder tar kontakt med de nasjonale forskningsråd og ber disse oppnevne sakkyndige - samlet to per søknad. Sakkyndige kan ikke oppnevnes fra det land hvor prosjektleder institusjonelt hører hjemme. De sakkyndige, med utgangspunkt i det standardiserte vurderingsskjemaet, avgir separate skriftlige vurderinger til NOS-sekretæren som formidler disse til nemdsmedlemmene sammen med en rangering av søknadene basert på de karakterer som fremgår av de sakkyndiges uttalelser. Sekretæren utarbeider en økonomisk oversikt som viser omfanget av ledige midler og omfanget av søkte midler.

Parallelt med utsendelse av søknadene til de sakkyndige oversendes et fullt sett av søknadene til hver av nemdsmedlemmene. Nemdsmedlemmene foretar den endelige avveiningen av hvilke søknader som skal innvilges. Hvis enighet ikke oppnås, avgjøres dette ved simpelt flertall. Nemdsleder har dobbelt stemme. Vedtaket er endelig og kan ikke påklages.

5.4 NOS som forskningsstrategisk organ

Ved omorganiseringen av nemdenes virksomhet ble de tillagt oppgaver av en mer forskningsstrategisk karakter. Vår gjennomgang av nemdenes virksomhet viser at disse oppgavene ikke har hatt noen fremtredende plass. Søknadsbehandlingen er og forblir nemdenes viktigste oppgave. Etter vår vurdering skyldes dette at nemdene ikke har en tilstrekkelig tung forankring i det forskningspolitiske/strategiske system i de respektive landene. Representantene har rett og slett ikke den formelle autoritet/myndighet som skal til for at den forskningsstrategiske virksomheten skal bli meningsfull. Ingen av nemdenes representanter kan fatte vedtak på vegne av de nasjonale forskningsrådene når det gjelder slike spørsmål. De kan kun i beste fall komme med innspill og da fortrinnsvis til Rådsledningsmøte. Her er landene representert med den nødvendige formelle autoritet, og det er her vedtak kan fattes. Etter vår vurdering burde man ta konsekvensen av dette og fjerne forskningsstrategiske oppgaver fra nemdenes ansvarsområde, men med bibehold av forskningsstrategiske oppgaver direkte knyttet til nemdene som et søknadsbehandlende organ. Vi anbefaler derfor at man konsentrerer virksomheten rundt det man har forutsetning for å gjøre: fordele prosjektmidler på grunnlag av en kvalitetsvurdering av søknadene.

5.5 Alternative perspektiver på NOS som søknadsbehandlende organ

5.5.1 NOS - styrking av svake områder

NOS-virksomheten preges av at den i dag er forskningsstyrt og at nemdene er reaktive. Det vil si at det er opp til forskerne å sende inn søknader, gitt visse formelle krav. Nemdenes oppgave består så i å foreta valg mellom de innsendte søknader. Dette kan karakteriseres som en passiv søknadsprosess hvor det er forskerne som styrer det reelle innholdet i forskningen. Med de relativt begrensede midler som er til disposisjon, består støtten fra NOS primært i å dekke meromkostningene som er knyttet til samarbeidet. Lønn er således holdt utenfor, utenom i spesielle satsinger som eksempelvis 1990-tallets arktiske program, hvor visse programmer fikk så vidt store bevilgninger at så vel doktorander som etablerte forskere kunne avlønnes for ett eller flere år. En slik konsentrert satsing har vist seg å gi gode avkastninger i form av en meget høy forskningsaktivitet og mange publikasjoner. NOS-virksomheten bør således kunne fokuseres rundt et mer aktivt prinsipp hvor nemdene legger visse tematiske føringer på hva det kan søkes om og at man åpner opp for å avlønne forskerne. Erfaringene fra den arktiske satsingen taller for dette.

Et kjennetegn ved deler av den nordiske forskningen er at miljøene samlet sett er under en kritisk masse slik at de ikke utgjør tilstrekkelige sterke fagmiljøer. Man kunne derfor tenke seg at forskningsmidlene blir øremerket støtte til fagmiljøer som er under den kritiske massen. Målsettingen med en slik virksomhet vil således være å bygge opp miljøene slik at de ved hjelp av NOS-midlene når en kritisk masse. Dette ville innebære at virksomheten fikk en mer forskningsstrategisk karakter enn den har i dag. Vi vil imidlertid advare mot at nemdene fikk overlatt oppgaven å velge ut hvilke fagmiljøer som skulle støttes over en periode jf.pkt.5.4. Dette er en oppgave som bør tilligge RLM, men som selvfølgelig kan organiseres som en bottom-up prosess. Nemdenes oppgave ville være å velge mellom prosjektforslag, men innenfor rammen av de prioriterte områdene. Et realistisk alternativ til dette vil være å gå bort fra en søknadsbehandling på prosjektnivå og kun behandle søknader om støtte til forskningsmiljøer. Da blir det imidlertid et åpent spørsmål om ikke NOS virksomheten som sådan burde nedlegges og overlates til RLM.

En annen form for avgrensning ville kunne være om man konsentrerte virksomheten rundt tverrdisiplinær forskning. Selv om antall tverrdisiplinære prosjekter foreløpig har vært noe begrenset, ser man likevel en viss tendens til at slike søknader sendes inn i et økende antall. Tverrdisiplinær forskning har ofte hatt vansker med å få gjennomslag da de lett faller mellom to stoler. Vanskelighetene blir ikke mindre ved at de også skal ha et nordisk perspektiv. En viktig oppgave for NOS-virksomheten burde være å hegne om slik forskning ved å øremerke midler til dette formål.

5.5.2 NOS som programstyre

Fra tid til annen dukker ideen opp om et nordisk forskningsrom hvor samarbeid mellom de nordiske forskningsrådene er en søyle og en annen at nordiske forskere står fritt til å søke midler i alle de nordiske landenes forskningsråd. Foreløpig er dette stort sett på tankestadiet. De finske nemdsrepresentantene fremmet et forslag om et pilotprosjekt for å få i stand et samarbeid på tvers av rådene i forbindelse med pågående programvirksomhet. Dette er en ide som det er all grunn til å arbeide videre med ikke minst med hensyn til å styrke det nordiske rådssamarbeidet. En oppgave som kunne tillegges NOS, kunne være å få ansvaret for å utvikle programmer på tvers av de nordiske forskningsrådene, men igjen ikke stå for valget av hvilke områder det skal satses på. I forlengelsen av en slik tanke kunne også NOS ha som oppgave å vurdere tverrnasjonale søknader innen eksisterende nordiske programmer i regi av eksempelvis Nordisk Ministerråd (NMR) eller forskningsrådene selv. NMR har selv tatt initiativet til å trekke NOS inn i initieringen av programmer i NMRs regi. En alternativ modell ville være å overlate initieringen av programmene til de nasjonale forskningsrådenes samarbeidsorganer. Disse vil kunne ta utgangspunkt i de pågående forskningsaktivitetene i det enkelte land og vurdere hvor det er grunnlag for å etablere felles satsninger innen rammen av det nordiske samarbeid. Det nordiske bidraget vil være å dekke samarbeidskostnadene og programmets nettverksvirksomhet. Forslagene kan fremmes direkte til NMRs sekretariat for videre bearbeiding og fremleggelse for vedtaksmyndighetene.

6 Konklusjoner og anbefalinger

I mandatet for evalueringen gitt av Rådsledningsmøte jf. 1.1 blir man bedt om å besvare en rekke spørsmål. I dette avsnittet vil vi gi svar på de spørsmål som er stilt på grunnlag av det foreliggende materialet og den forutgående beskrivelse og drøfting. I siste avsnitt vil vi presentere våre anbefalinger.

6.1 Konklusjoner

- *Vad har de nordiska forskningsråden fått ut av forskningssamarbetet?*

NOS-nemdene har fungert som fora for et nordisk samarbeide innen humaniora og samfunnsvitenskap. Gjennom nemdenes arbeid har man lyktes i å etablere en plattform for et direkte samarbeid mellom nordiske forskere og en nordisk vinkling på prosjektene som ellers ikke ville ha kommet i stand. Man har således lyktes i å etablere en nordisk profil på forskningen ved hjelp av relativt begrensede midler. Slik sett har nemdene vært en suksess.

- *Har de av NOS-H och NOS-S finansierade projekten satt igång nya tendenser i samarbetet mellan forskare i Norden?*

Det er mer tvilsomt om satsingen har bidratt til å sette i gang nye tendenser i samarbeidet. I hovedsak har bevilgningene bidratt til å styrke allerede igangværende nettverk og forskningsprofiler. Men det er en tendens til at stadig flere tverrdisiplinære nordisk orienterte prosjekter fanges opp av NOS-systemet – en forskning som ellers ville hatt vansker med å bli finansiert innen rammene av de nasjonale forskningsrådene. Det er også en tendens til at yngre forskere gjennom det nordiske samarbeidet lyktes i å etablere en plattform i forhold til EU-forskningen.

- *Har den nordiska komponenten utnyttjats som en tillgång (nordisk nytta) för att uppnå konkreta forskningsresultat i de projekt som stötts med medel från NOS?*

Midlene har bidratt til å fremme en nordisk profil og dermed en nordisk nytte som ellers ikke ville ha funnet sted. Prosjektmidlene har særlig bidratt til å fremme komparasjoner mellom de nordiske land, spesielt innen samfunnsvitenskapsområdet.

- *Har NOS-nämndernas forskningsfinansiering bidragit till bättre förutsättningar för att utveckla och stärka nätverk av framstående forskare och miljöer?*

Etter vår vurdering har midlene bidratt til å styrke og videreutvikle et forskningssamarbeide mellom godt etablerte (framstående) forskere og fagmiljøer. Særlig er dette tydelig blant humanistene som øyensynlig i mindre grad enn samfunnsviterne har en tradisjon for nettverkssamarbeid. Et knapt flertall av prosjektlederne fremhever at NOS-midlene danner en god plattform for deltakelse i EUs forskning. Her skiller humanistene seg igjen fra samfunnsviterne ved at de i liten grad har en orientering mot EU-forskningen. Andelen blant samfunnsviterne som vektlegger nettverksmulighetene i forhold til EU er

vesentlig større. Det har sammenheng med at EU-forskningen i langt større grad er orientert mot samfunnsforskning enn humaniora.

- *Förutsätter en sådan nyorientering att satsningar på forskning i stället tar form av andra stödåtgärder, som exempelvis en satsning på nordiska forskarnätverk eller på t.ex. eller på nordisk forskarrekrutering i form av forskarskolor (i samarbete med NorFA), där nämnderna också söker utveckla en roll som forskningspolitisk betydelsefull aktör i Norden?*

Det er vanskelig å se at den omorganisering som har funnet sted har bidratt til en substansiell nyorientering. Profilen på forskningen er uforandret, men med en tendens til at tverrdisiplinær forskning kommer mer i fokus. Når det gjelder den forskningspolitiske komponenten i nemdenes arbeid, er den temmelig marginal. Det ville være en grov overdrivelse å si at nemdene har utviklet seg til å bli en forskningspolitisk/strategisk betydningsfull aktør i Norden. Nemdenes styrke er således deres søknadsbehandling og ikke rollen som en forskningsstrategisk aktør. Det er en rolle som mer naturlig hører hjemme i Rådsledningsmøte. Til tross for at det ikke ligger i vårt mandat å vurdere RLM, står det helt klart for oss at man så langt ikke fullt ut har utnyttet RLMs potensiale som et viktig forskningspolitisk forum. Her bør det dog legges til at RLM først ble opprettet i 1999, og det tar alltid tid før en ny virksomhet finner sin form.

- *Vad kännertecknar värdet av den forskning som stötts av NOS?*

De fleste prosjektlederne påpeker at prosjektene har ført til interessante faglige resultater, og vært en viktig del av internasjonaliseringen av prosjektledernes forskning. Det er alltid problemer med selvrappotering av forskningsresultater, men prosjektlederne rapporterer at publiseringsomfanget er betydelig innenfor alle publikasjonstyper, især scorerer estetiske vitenskaper og språkvitenskap høyt. Igjen vil vi understreke at nesten alle forskerne mener at NOS-prosjektene har bidratt til faglige nettverk av varig verdi.

- *Vilket slags forskning och vad slags forskare har finansierats med medel från nämnderna?*
- *I vilket utsträckning handlar det om traditionell disciplinorienterad forskning å den ena sidan i relation till inter- och transdisciplinär forskning å den andra?*
- *Innom vilken/vilka discipliner är man mer benägen än andra att utnyttja NOS-nämnderna som finansieringskälla?*

Porteføljeanalysen viser at det er historievitenskapene som dominerer blant prosjektene innen humanioraområdet. En tilsvarende dominans har statsvitenskap innen samfunnsvitenskapområdet. Det er imidlertid en økende tendens til at tverrdisiplinær forskning på tvers av de to hovedområdene humaniora og samfunnsvitenskap er i fremvekst. Hovedtyngden av prosjektlederne er knyttet til universitetene og relativt få kommer fra instituttsektoren. Over halvparten av dem innehar professorater.

- *Hur fördelar sig de huvudsökande åldersmässigt och efter kön samt i vilken omfattning går stödet till att främja förutsättningarna för yngre forskare som befinner sig i ett tidig skede av karriären?*

Prosjektlederna domineras av menn mellom 50 og 63 år. Blant mennene er hele to tredjedeler over 50 år. Blant kvinnene er mønsteret omvendt hvor nesten to tredjedeler av dem finnes i aldersgruppen 35 til 50 år. Ved å se nærmere på kjennetegn ved prosjektmedarbeiderne, fremstår følgende mønster: 37% av medarbeiderne innehar professorater, 57% er på mellomstillingsnivå og kun 5% er doktorander/post.doc. Denne fordelingen indikerer at det i hvert fall ikke er de aller ferskeste forskerne som trekkes inn i nettverket. Da vi imidlertid ikke kjenner aldersfordelingen innen de to andre stillingskategoriene, kan vi ikke uttale oss med sikkerhet om det er de yngre i mellomstillingskategorien som inngår i nettverkene. Men generelt er forskerne i denne gruppen yngre enn professorene. En tentativ konklusjon er derfor at fordelingen tyder på at prosjektlederne har lyktes med å trekke inn yngre forskere.

- *Forskernes opplevelser av rutiner og prosedyrer i NOS.*

Spørreskjemaundersøkelsen blant prosjektlederne viser at utlysningsrutinene fungerer tilfredsstillende og at tilbakemeldingen om resultatet av søknadsbehandlingen er god. Imidlertid påpeker en tredjedel av prosjektlederne at søknadsbehandlingen tar lengre tid enn den burde. Det er også reist kritiske røster mot rapporteringsrutinene. Nær halvparten av respondentene ga uttrykk for at rapporteringsrutinene var for omstendelige og omfattende. På den annen side påpekte man at EU er langt verre i så måte.

- *Vurdering av oppgaver tillagt Nemdene*

Nemdene har sin kompetanse og styrke i behandlingen av prosjektsøknader. Hovedvekten av nemdenes virksomhet har vært konsentrert rundt denne oppgaven. De forskningsstrategiske problemstillingene er marginalisert og spiller en lite fremtredende rolle i nemdenes virksomhet. Etter vår vurdering bør slike oppgaver fjernes fra nemdenes virksomhet, og kun trekkes inn som en ramme for deres søknadsbehandling.

- *Vurdering av søknadsbehandlingen*

Det er vanskelig å se at det er behov for å opprettholde to nemder – en for humaniora og en for samfunnsvitenskap ikke minst fordi det er en økende tendens til at skillet mellom de to hovedområdene søknadsmessig er i ferd må å avta i betydning. Vår konklusjon er derfor entydig at disse bør slås sammen til én nemd.

Etter vårt syn er søknadsbehandlingen overadministrert og for omstendelig. Et større ansvar bør legges på sekretariatet jf. drøftingen i kapittel 5. Sekretærmøtene er overflødige og bør termineres. For store sekretariatsressurser brukes til å administrere NOS-systemet – NOP-ordningen holdt utenfor. En femtedels fagsekretærinnsats bør være tilstrekkelig og være mer i tråd med den ressursinnsats det kreves for å administrere et nasjonalt programstyre.

6.2 Anbefalinger

Hovedkonklusjonen i evalueringen av de to NOS-nemdene er at virksomheten gir en betydelig nordisk merverdi tatt i betraktning de begrensede midler som er stilt til rådighet. Som et resultat av NOS-midlene, initieres det forskning som fører nordiske forskere og forskningsmiljøer sammen, og som fremhever den nordiske dimensjonen på en lang rekke humanistiske og samfunnsvitenskapelige kunnskapsområder. Det er lite trolig at særlig mye av denne forskningen kunne ha blitt utført uten NOS.

Samtidig er forskningen av et begrenset omfang, og den forskningsstrategiske og forskningspolitiske betydningen av hva NOS utretter er temmelig marginal.

- *NOS-systemet foran et veivalg*

Vår vurdering er at NOS-systemet står foran et veivalg. Enten bør man tillegge den nordiske dimensjonen en langt større vekt enn i dag, og da bør NOS-systemet utvikles og forsterkes samt fokuseres bedre enn i dag, eller så velger man å nedprioritere denne dimensjonen, og da bør NOS-H og NOS-S legges ned. Vi anbefaler det første alternativet.

- *NOS-finansieringen bør økes vesentlig*

Til tross for at forskningsmidlene har vært begrensede, har de gitt en klar nordisk merverdi - en merverdi som kan bli vesentlig større ved å øke tilførselen av midler. Forskningsrådene bør således etablere en opptrappingsplan for virksomheten. Det nåværende bevilgningsnivå vil vi anbefale, som en retningslinje, tredobles over en femårsperiode, og over en tiårsperiode femdobles som et uttrykk for at virksomheten er en prioritert satsing. En slik satsing bør kombineres med et større fokus på store prosjekter og på å bygge opp nordiske forskningsmiljøer. Dermed vil ikke søknadsvolumet nødvendigvis øke tilsvarende økningen i bevilgningsvolumet.

Det finnes også andre argumenter. En samnordisk finansiering gir et bedre utgangspunkt for nordiske grupper i forhold til annen internasjonal forskning og EU-forskning. På lengre sikt vil det sikkert bli nødvendig for nordisk humanistisk- og samfunnsforskning å gi bidrag til slik forskning i et langt større omfang enn tilfellet er nå. En ytterligere positiv bieffekt av en opptrapping av NOS-finansieringen er at RLM kommer til å få en helt annen status. Med en tre og femdobling av finansieringen blir interessen fra de nasjonale forskningsrådene rimeligvis en helt annen og de forskningsstrategiske oppgavene kommer til å få en høyere status i RLM.

- *Tematisk prioritering*

Bevilgningsøkningen bør skje i en kombinasjon med at midlene prioriteres med hensyn til hvilke områder/temaer det bør satses på – dette for å få et tilstrekkelig momentum i satsingen. En hoveddel av midlene bør avsettes til slike rettede satsinger som skal omfatte nettverk og oppbyggingen av sterke forskningsmiljøer. Her er det viktig å understreke at det bør oppmuntres til større prosjekter slik at det skal være mulig å få mer penger til det

enkelt prosjekt og dermed også dekke kostnader utover den rene infrastrukturen som et samarbeide krever. En mindre del av midlene bør anvendes til å støtte konferansevirksomhet og pilotprosjekter som kan danne utgangspunkt for store og vel funderte prosjekter.

- *Én NOS-nemd*

Selv med en vesentlig opptrapping av omfanget av NOS-virksomheten, kan vi ikke se nødvendigheten av mer enn én nemd. Det bør således opprettes én felles NOS-nemd for humaniora og samfunnsvitenskap. Nemdens arbeid skal konsentreres om behandling av søknader om støtte til nordiske samarbeidsprosjekter hvor forskere med en institusjonell tilknytning i minst to nordiske land deltar. Nemden kan etter pålegg fra Rådsledningsmøte legge tematiske eller andre føringer på søknadsbehandlingen. Nemdsmelemmene utpekes av RLM på grunnlag av forslag fra de nasjonale forskningsrådene og fra de nordiske disiplinorganisasjonene. Medlemmene oppnevnes for tre til fem år ad gangen. Nemden har seks medlemmer. Tre fra humanioraområdet og tre fra samfunnsforskningsområdet. Nemdsmedlemmen skal ha førstestillingskompetanse og bred erfaring med søknadsbehandling fra de nasjonale forskningsråd. Nemdens medlemmer utpeker selv sin leder.

- *Sekretariatet legges til et fagråd*

Sekretariatet legges til ett av de nasjonale forskningsrådene for en periode på fem år. Perioden kan forlenges med ytterligere én periode. Det angjeldende forskningsråd utser en fagsekretær og stiller til rådighet den nødvendige teknisk-administrative kapasitet. Plasseringen av sekretariatet bestemmes av RLM.

- *Redusert ressursinnsats*

I gjennomsnitt innkommer det om lag 70-100 søknader per år fordelt på humaniora og samfunnsvitenskap. Som søknadsbehandlende og prosjektoppfølgende organ, behøver nemdene kun å møtes én gang per år. Saksforbedredelse til dette møtet og oppfølging av prosjektene tilsier en ressursinnsats tilsvarende 20 prosent av en fagsekretærs årsinnsats. Her har vi ikke tatt stilling til ressursinnsatsen knyttet til NOP-virksomheten. Vi vil imidlertid påpeke at det er all grunn for RLM til å drøfte denne virksomheten blant annet i lys av de vurderinger og vedtak som er fattet av NOS-N som har nedlagt denne virksomheten fra og med 2001. Med en økning i bevilgningsrammene vil søknadsmassen kunne forventes å øke, men den må eventuelt øke vesentlig før det skulle bli nødvendig å øke sekretariatskapasiteten utover det som her foreslås.

- *Sekretærmøtene nedlegges*

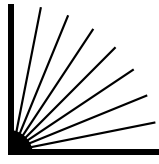
Det er vanskelig å se at sekretærmøtene i dagens system har oppgaver som tilsier at sekretærmøtene bør opprettholdes. Vi anbefaler på det sterkeste at disse legges ned.

- *Endret søknadsbehandling*

Søknadene stiles til NOS-sekretariatet. Sekretæren vurderer søknadenes formalia, og eventuelt avviser søknader som ikke oppfyller de formelle kravene. Sekretæren i samråd med nemdsleder tar kontakt med de nasjonale forskningsråd og ber disse oppnevne sakkyndige – to per søknad. Sakkyndige kan ikke oppnevnes fra det land hvor prosjektleder institusjonelt hører hjemme. De sakkyndige, med utgangspunkt i det standardiserte vurderingsskjemaet, avgir separate skriftlige vurderinger til NOS-sekretæren som formidler disse til nemdsmelemmene sammen med en rangering av søknadene basert på de karakterer som fremgår av de sakkyndiges uttalelser. Sekretæren utarbeider en økonomisk oversikt som viser omfanget av ledige midler og omfanget av søkte midler.

Parallelt med utsendelse av søknadene til de sakkyndige oversendes et fullt sett av søknadene til hver av nemdsmedlemmene. Nemdsmedlemmene foretar den endelige avveiningen av hvilke søknader som skal innvilges. Hvis enighet ikke oppnås, avgjøres dette ved simpelt flertall. Nemdsleder har dobbelt stemme. Vedtaket er endelig og kan ikke påklages.

Vedlegg 1 Spørreskjema til prosjektlederne

Evaluering av NOS-H og NOS-S

Spørreskjema til prosjektledere 1995 – 2001

Bakgrunnsinformasjon

(Vennligst sett kryss i relevante rubrikker)

1. **Kjønn:**

Mann	Kvinne
☐	☐

Fødselsår: 19

Land:

Danmark	☐
Finland	☐
Norge	☐
Island	☐
Sverige	☐

Institusjon:

Universitet	☐
Høgskole	☐
Forskn.institutt	☐
Annet*	☐

*Hvis "annet", spesifiser:

Stilling:

Professor	☐
Docent/1.aman./lektor	☐
Post.doc.stip.	☐

Ditt fagområde:

Historiske vitenskaper (inkludert arkeologi)	☐
Estetiske vitenskaper (inkl. litteraturvit., musikkvit.)	☐
Språkvitenskap	☐
Folkloristikk	☐
Filosofi	☐
Teologi	☐
Sosiologi	☐
Statsvitenskap	☐
Økonomi	☐
Pedagogikk, psykologi	☐
Sosialantropologi	☐
Tverrvitenskapelig	☐
Kulturgeografi	☐
Media og kommunikasjon	☐
Rettsvitenskap	☐

2. Hvor mange ganger har du søkt NOS om støtte i perioden 1995-2002?

Antall:

3. Hvor mange ganger har du fått prosjektmidler fra NOS (1995-2002)?

Antall:

4. Hva var totalbevilgningen på prosjektet som du har vært prosjektleder for? (hvis flere prosjekter, angi det sist avsluttede)

Totalbevilgning:

5. Kan du oppgi navn, stilling (daværende), institusjon, fagområde og land (kfr sp. 1) på samarbeidspartnerne i dette prosjektet?

Spesifiser:				
Navn	Stilling	Institusjon	Fagområde	Land

6. Har denne prosjektbevilgningen utløst:

Andre midler fra NOS?	<input type="text"/>	oppgi ca beløp:	<input type="text"/>
Midler fra andre kilder?	<input type="text"/>	oppgi ca beløp:	<input type="text"/>

Om utlysnings- og søkeprosessen

7. Hva er din erfaring med utlysningsrutinene *generelt* i NOS

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Det er lett å få kjennskap til NOS' utlysninger av prosjektmidler				
Utlysningsteksten gir tilstrekkelig relevant informasjon				

8. Hva er din erfaring med søkeprosessen *generelt* i NOS

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Søknadsdokumentene er godt tilrettelagt				
NOS har gitt meg god assistanse i søknadsfasen				
Søknadsbehandlingen tar lengre tid enn den burde				
Tilbakemeldingen om resultatet av søknadsbehandlingen er god				

9. Har du tillit til vurderingsprosessen i NOS?

Hvordan skal søker kunne vite noe om dette??

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Prosjektsøknadene får en grundig behandling				
Prosjektsøknadene får ikke en rettferdig behandling				
Prosjektsøknadene blir vurdert på en kompetent måte				

Om rapportering

10. Hva er din erfaring med rapporteringsrutinene?

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Rapporteringskravene er for detaljerte				
Det er for hyppig framdriftsrapportering				
Framdriftsrapporteringen er nyttig for å få gjennomført prosjektene mer effektivt				
Sluttrapporteringen er for omfattende				
NOS bruker ikke rapporteringen til noe				

Om organisering av prosjektgruppen

11. Hva er din erfaring med å danne nordiske nettverk i NOS prosjekter?

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Det er vanskelig og tidkrevende å finne nordiske partnere				
Prosjektmidlene resulterer i gode faglige nettverk				
Prosjektmidlene resulterer i faglige nettverk med varig verdi				
Det har langt større omkostnader å delta i et EU-nettverk enn i et nordisk nettverk				

Om betydningen av NOS-midler

12. Hva har NOS-midlene på dette prosjektet betydd for deg?

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Jeg fikk tilstrekkelig støtte i forhold til det jeg hadde søkt om				
Midlene har bidratt til faglig fornyelse				
Midlene har vært et viktig ledd i internasjonaliseringen av min forskning				
Midlene har resultert i gode faglige nettverk som ikke hadde villet la seg realisere uten NOS-midlene				

13. Hva har prosjektet som helhet betydd for prosjektnettverket/for nordisk forskning?

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
Prosjektet har bidratt til interessante faglige resultater				
Prosjektet har bidratt til kompetanseutvikling i nettverket				
Prosjektet har bidratt til metodeutvikling				
Prosjektet har bidratt til teoriutvikling				
Det nordiske nettverket i NOS-prosjektet har vært plattform for et utvidet EU-nettverk				
De nordiske partnerne i et EU-nettverk utgjør forskergruppen i NOS-S-prosjektet				

Om resultater av forskningen

14. Hvilke typer publikasjoner har prosjektet som helhet resultert i ?

	Antall
Artikler i <i>nordiske</i> vitenskapelige tidsskrifter	
Artikler i andre <i>internasjonale</i> vitenskapelige tidsskrifter	
Populærvitenskapelige artikler	
Artikler i fagbøker/lærebøker og konferanserapporter	
Fagbøker	
Rapporter i rapportserie	

Om synspunkter på NOS

15. Hva er din *generelle* oppfatning av NOS?

	Enig	Delvis enig	Delvis uenig	Uenig
NOS er et viktig virkemiddel for å profilere nordisk forskning				
NOS deler ut for lite midler til for mange miljøer				
Har man fått midler en gang, er det lettere å få mer				
Originalitet og nyskapende forskning vektlegges for lite				
Å få NOS-midler er et kvalitetsstempel for forskerne/miljøet				
NOS-midler danner en god plattform for deltakelse i EUs forskning				
NOS bruker for mye ressurser på å administrere prosjektmidlene				

TAKK FOR HJELPEN!

Husk å lagre skjemaet før du klikker "videresend", jf. følgebrev.

Vedlegg 2 Kjennetegn ved prosjektlederne

Tabell 1: Prosjektlederne fordelt på stilling og kjønn. Antall

Stilling	Kjønn		Total
	Kvinne	Mann	
Ubesvart	1	2	3
Professor	5	26	31
Docent/1.aman/lektor	16	16	32
Post.doc		1	1
Total	22	45	67

Tabell 2: Prosjektlederne fordelt på fagområde. Prosent og antall

Fagområde	Antall	Prosent
Historiske vitenskaper	14	20,9
Estetiske vitenskaper	6	9,0
Språkvitenskap	5	7,5
Folkloristikk	3	4,5
Teologi	1	1,5
Sosiologi	5	7,5
Statsvitenskap	9	13,4
Økonomi	2	3,0
Pedagogikk/psykologi	3	4,5
Sosialantropologi	3	4,5
Tverrvitenskapelig	12	17,9
Kulturgeografi	1	1,5
Media og kommunikasjon	2	3,0
Rettsvitenskap	1	1,5
Total	67	100,0

Tabell 3: Prosjektlederne fordelt på institusjon. Antall

	Universitet	Høgskole	Forskningsinstitutt	Annet	Total
Ubesvart	1				1
Danmark	14		1	1	16
Finland	8		1		9
Norge	13	1	8		22
Island	5			1	6
Sverige	11	1	1		13
Total	52	2	11	2	67

Vedlegg 3 Vedlegg til kapittel 4

Tabell 1: *Personer som intervjuats i samband med undersökningen. Därutöver har även en anonym intervju med en isländsk professor som deltagit i ett av projekten genomförts.*

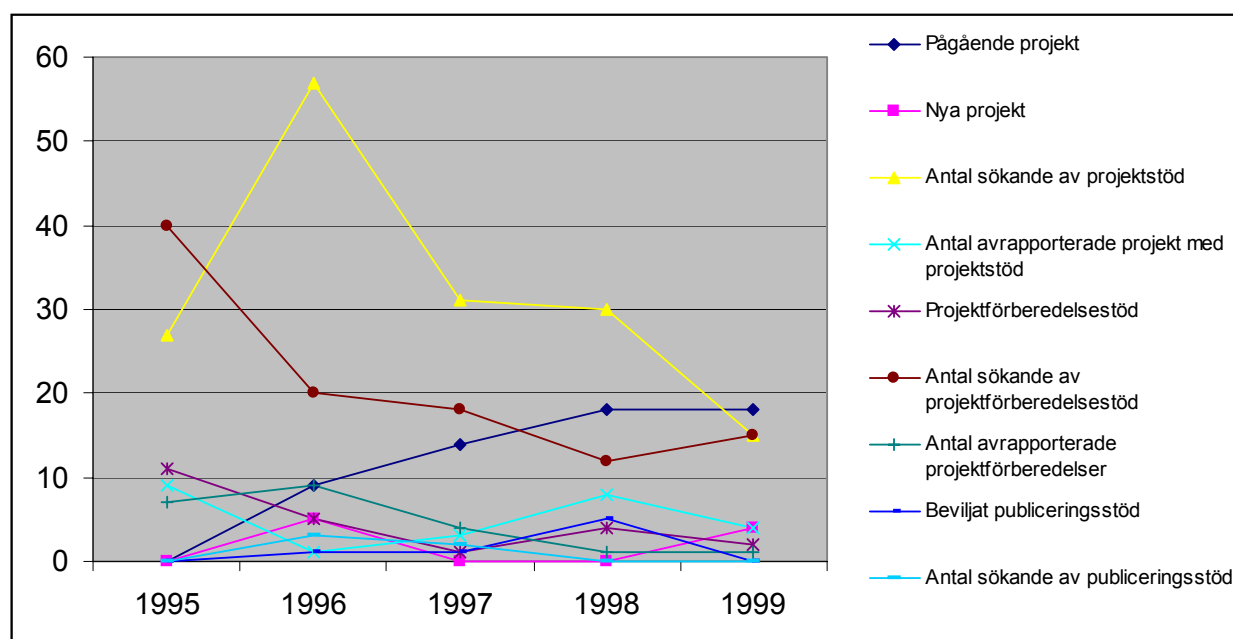
Haldis Johanne Bollingberg
Peter Esaiasson
Knut Heidar
Lauri Olavi Honko
Kirsti M Hjemdahl
Gudmundur Jonsson
Alger Klasson
Anne Krogstad
Lennart Köhler
Hallvard Tjelmeland
Erling Wande
Johan Wrede
Gerd Bloxham Zetterberg

Tabell 2: *Antal sökande och beviljande ansökningar i NOS-S under perioden 1995-2000*

NOS-S	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ³
Pågående projekt	0	9	14	18	18	16
Nya projekt	0	5	0	0	4	2
Sökande av projektstöd	27	57	31	30	15	
Avrapporterade projekt med projektstöd	9	1	3	8	4	5
Projektförberedelsestöd	11	5	1	4	2	7
Sökande av projektförberedelsestöd	40	20	18	12	15	0
Avrapporterade projektförberedelser	7	9	4	1	1	3
Beviljat publiceringsstöd	0	1	1	5	0	0
Sökande av publiceringsstöd	0	3	2	0	0	0
Projekt i NOS-S Baltikumprogram	2	2	5	3	0	0
Sökande i NOS-S Baltikumprogram	0	4	0	0	0	0

³ I årsredovisningarna för år 2000 redovisas mängden inkomna ansökningar till projektstöd och projektförberedelsestöd tillsammans. Detta år inkom totalt 58 sådana ansökningar.

Diagram 1: Antal sökande och beviljande ansökningar i NOS-S under perioden 1995-2000

Tabell 3: Antal sökande och beviljande ansökningar i NOS-H under perioden 1995-2000

NOS-H	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ⁴
Pågående projekt	9	9	16	17	20	30
Nya projekt	7	7	8	7	0	4
Sökande av projektstöd	28	25	31	37	30	
Avrapporterade projekt med projektstöd	4	3	9	5	5	7
Projektförberedelsestöd	7	6	8	8	11	0
Sökande av projektförberedelsestöd	20	15	17	20	20	
Avrapporterade projektförberedelser	1	5	7	7	2	0
Publiceringsstöd	2	7	6	1	5	4
Sökande av publiceringsstöd	6	9	9	5	3	0
Folkloristikprojekt pågående	0	0	0	0	3	8
Sökande folkloristikprojekt	0	0	0	11	9	0
Beviljade folkloristikprojekt beviljade	0	0	0	4	5	0
Beviljade publiceringsstöd till folkloristikprojekt	0	0	0	3	0	0
Sökta publiceringsstöd till folkloristikprojekt	0	0	0	3	0	0
Arktisk humanistisk forskning	13	15	6	1	1	0

⁴ I årsredovisningarna för år 2000 redovisas mängden inkomna ansökningar till projektstöd och projektförberedelsestöd tillsammans. Detta år inkom totalt 52 sådana ansökningar.

Diagram 2: Antal sökande och beviljande ansökningar i NOS-H under perioden 1995-2000

